STRIPSCHRIFT

ANTWERPSE STRIPMUREN
ADRIEN FLOCH

NUMMER 410 * €6,90

→ REDACTIO

Online catalogussite en e-handelsplatform Catawiki haalde het nieuws met de melding dat het naar eigen zeggen het duurste Nederlandstalige stripboek te koop aanbiedt.

Het betreft *De vrolijke avonturen van Doris Dobbel* van Marc Sleen, een uitgave uit 1952 die €14.000 waard zou zijn. Het bericht past in de trend dat strips steeds vaker als beleggingsobject worden beschouwd. Met name in de Verenigde Staten waar voor de eerste uitgaven van *Batman* en *Superman* forse bedragen werden neergelegd, tot zelfs boven de miljoen euro. In Europa blijken vooral *Kuifje*- en *Suske & Wiske*-originelen gewild. De bedragen liggen nog wel stukken lager dan in de VS, maar een inhaalslag wordt verwacht.

Interessant hierbij is de vraag wie de waarde van de stripstukken eigenlijk bepaalt. De stripwereld is wat dit betreft nog een gesloten particulier bolwerk. Nederlandse musea hebben amper bijzondere strips in hun collectie. Onduidelijk is wat nu echt de topstukken zijn en wie ze in bezit hebben. Die kennis is voorbehouden aan een selecte groep collectioneurs en veilinghuizen. Daaromheen zweeft een grotere groep verzamelaars en handelaren. Wildwest-praktijken, zoals schimmige aankopen en illegale uitgaven, komen nog regelmatig voor. Misschien dat een site als Catawiki meer openheid afdwingt in het spel van vraag en aanbod. Vooralsnog blijft de indruk bestaan dat beleggen in strips in Neder-land vooral wordt bepaald door wat de gek ervoor geeft.

→ OMSLAG

De tekening op het omslag is afkomstig van de stripbewerking van *Casino Royale*, verschenen bij de Chileense uitgeverij Zig Zag. Deze uitgever kreeg in 1968 een licentie voor *James Bond*-uitgaven in Chili, Paraguay, Argentinië en Peru. De meeste omslagen van de comics werden getekend door de Chileense tekenaar Abel Romero.

Ondanks de slechte drukkwaliteit van de comics en tekenwerk dat heel ver afstaat van het werk van John McClusky of Yaroslav Horak waren de Zuid-Amerikaanse comics zeer succesvol. Maar nadat Salvador Allende in 1970 tot president werd gekozen veranderde het politieke klimaat in Chili drastisch. James Bond – eerst een grote held – werd opeens een symbool van Westers fascisme. Publicatie van de comics werd onmiddellijk gestaakt.

INHOUD

2 **ACTUA**

8 **STARS & STRIPS**
Olav Beemer

10 **JAMES BOND**
Rich Thomassen

17 **GETEKENDE VERLEIDERS**
Dolf Hell

18 **ADRIEN FLOCH**
Mat Schifferstein

22 **ANTWERPSE STRIPMUREN**
Han van Buuren

27 **BITS & PIECES**
Ben Bits

28 **ERWIN SUVAAL**
Arco van Os

30 **DE BOVENTOON**

40 **HEINZ SERVICE SPREAD**

LINKS EDDY PAAPE

TOM BOUDEN MET PAUL GEERTS

LUC MORJAEU EN PETER VAN GUCHT

FOTO'S: BEELD VAN SUSKE EN WISKE

Jesse van Muylwijck wint Stripschapprijs

Het Stripschap maakte bekend dat de Stripschapprijs 2010 wordt toegekend aan Jesse van Muylwijck, vooral befaamd om zijn krantenstrip *De rechter*. De reguliere albums van deze strip verschijnen vanaf het allereerste begin – 17 jaar geleden – in eigen beheer, maar vorig jaar verscheen er ook een album met speciale afleveringen in de collectie *Nederlandse Stripparels* van *Stripschrift*-uitgever Stripstift. De commissie die Van Muylwijck bij Het Stripschap heeft voorgedragen huldigt de stripmaker niet alleen vanwege de duur of het succes van zijn strip: 'Het maken van een krantenstrip is een eenzame bezigheid, waarbij het vaak lijkt alsof je buiten alle clubs en stromingen valt. Toch is wat Van Muylwijck doet een typische uiting van de mogelijkheden van de strip. (...) Jesse van Muylwijck houdt de strip levend, dus hulde voor hem en voor alle kranten die hem die gelegenheid geven.' AvO

Gouden Potlood voor Suske en Wiske tekenaar

Het Gouden Potlood 2010, de belangrijkste jaarlijkse striponderscheiding in Vlaanderen, werd tijdens het Middelkerke Milky Way Stripfestival uitgereikt aan de huidige *Suske en Wiske*-tekenaar Luc Morjaeu (50). Morjaeu stond er op om zowel zijn scenarist Peter van Gucht als de volledige Studio Vandersteen bij de hulde te betrekken. Bruggeling Tom Bouden (39) kreeg de Rookie 2010 voor zijn album Boelie en *Kroepie Boemboem 2: Avontuur in de 21e eeuw* dat, net als deel 1 – Paniek in Stripland – gebaseerd is op de vroegere *Piet Pienter en Bert Bibber*-avonturen van stripmaker Pom. Judith Vanistendael mocht de gloednieuwe prijs Graphic Novel 2010 mee naar huis nemen voor *De maagd en de neger*. Tot slot ontving de 90-jarige Eddy Paape, de man die ooit samenwerkte met legendes als André Franquin en Morris, de Tijd van Toen-prijs. Hij maakte vooral furore met zijn reeksen *Flip Flink* en *Luc Orient*.

Naast dit alles is de Middelkerkse Zeedijk een 14e stripstandbeeld rijker. Het imposante *Rode Ridder*-beeld van bijna 2 meter is geïnspireerd op de huidige stripavonturen van tekenaar Claus. Wie in de komende weken of maanden eens op de dijk van Middelkerke flaneert, zal er onder meer een bronzen Nero, Kiekeboe, Suske en Wiske, Lucky Luke, Lambik, Robbedoes, Jommeke en Urbanus tegenkomen. GvG

→ SUVAAL

DIT IS WEL HET MEEST SUFFE BOEK DAT IK OOIT VOOR M'N VERJAARDAG GEHAD HEB! ER STAAN NIET EENS STRIPS IN!
MISSCHIEN ZIT ER EEN BEDOELING ACHTER?
IK ZOU HET WETEN WELKE...
IK VRAAG ME AF OF DIE SONJA BAKKER ÜBERHAUPT WELEENS EEN STRIP GEMAAKT HEEFT!

DE STRIPWERELD LEEFT, EN HOE! OP DEZE PLAATS GEEFT STRIP-COLUMNIST ERWIN SUVAAL HIEROP ZIJN PERSOONLIJK COMMENTAAR.

ERWIN.SUVAAL@STRIPSCHRIFT.NL

Marc Sleen Museum jubileert

FOTO WILLEM HABER

Iedere mogelijkheid voor een feestje om Marc Sleen, schepper van *Nero*, in het zonnetje te zetten dient te worden aangegrepen. Nu kan het nog, en hij verdient het. De Hollanders die dit onderschrijven zijn misschien in de minderheid, maar hondstrouw. Wat dat betreft blijven Nero en alle andere geesteskinderen van Sleen toch vooral een Vlaamse aangelegenheid en is de strijd in Nederland al lang geleden verloren.
Op vrijdag 18 juni zakte *Stripschrift* dus weer eens af naar Brussel om daar *en petit comité* het éénjarig bestaan van het Marc Sleen Museum mee te vieren. In het museum was door curator Yves Kerremans een geheel nieuwe expo ingericht rond het album *Het spook van de Zandstaat*. Ook werden een Engelse en Franse vertaling gepresenteerd van het boek en was er de primeur van een promofilm voor het museum, ondertussen op *www.marc-sleen.be* voor iedereen te zien.
De Engelse vertaling werd verzorgd door Catharina Kochuyt, de nieuwe levenspartner van Sleen, en werd door haar uitgebreid toegelicht.
Het Marc Sleen Museum is gesloten op maandag. Op alle andere dagen gaat tegen betaling van slechts €2,50 de schatkamer open van 11-13 uur en van 14-18 uur. AvO

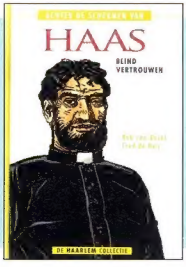

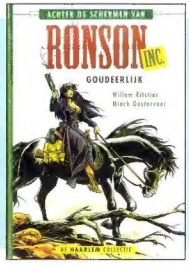

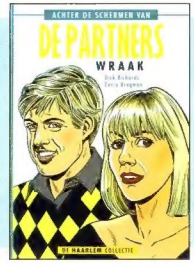

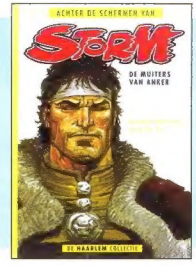

De Haarlem Collectie

Uitgever DLC verraste tijdens Stripdagen Haarlem met een viertal liefhebbersuitgaven. Onder de verzamelde titel *De Haarlem Collectie* biedt de uitgever hiermee een kijkje achter de schermen van vier titels uit het eigen fonds. Van elk van de recent verschenen albums van *Haas*, *De partners*, *Storm* en *Ronson Inc.* verscheen een 24 pagina's tellend naslagwerkje met schetsen, voorstudies, foto's die gebruikt zijn ter inspiratie en een tekstuele toelichting op de inhoud van het verhaal. De auteurs leggen daarin uit waarom ze voor een bepaalde opzet of een opvallende afbeelding hebben gekozen. En worden details toegelicht die bij het lezen van het album wellicht over het hoofd worden gezien. Alle boekjes zijn genummerd (250 exemplaren per titel) en voorzien van een handtekening van de makers. Het hele setje is nog voor €40 via de online shop van de uitgever te bestellen. TdK

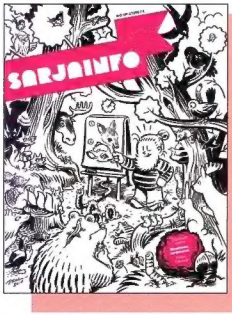

Kleurig stripinformatieblad

Met ingang van nummer 145 verschijnt het Finse stripinformatieblad *Sarjainfo* geheel in kleur. In dat nummer wordt onder meer aandacht gevraagd voor de Finse tekenaar Tarmo Koivisto (1948) en de jonge talenten Topi Koivisto en Tea Tauriainen. Naar aanleiding van het boek *Fanboy* biedt het tijdschrift een interview met de Amerikaanse *(Mad)*-tekenaar Sergio Aragonès. Verder onder meer artikelen over de Britse strip *The Cat Girl* en over de diepgravende biografie die David Michaelis schreef over *Peanuts*-tekenaar Schulz. Nummer 146 verscheen op een iets ander formaat, vaak een slecht teken in de bladenmarkt, en met een ander logo. In dat nummer onder meer een interview met het jonge Finse talent Hannele Richtert, die onder meer vertelt dat Chris Ware een grote inspiratiebron voor haar is, een necrologie van de jonge Finse striptekenaar Hannu Esko (1982) die op 21 december 2009 overleed en een verslag over Angoulême 2010. Daags voor het ter perse gaan van dit nummer van *Stripschrift* plofte nummer 147 in onze postbus. Ze houden er in ieder geval de vaart in. DR

Museum en boek over Kresse

Op zaterdag 29 mei werd in Gouda aan Turfmarkt 20 het Kresse Museum feestelijk geopend. Oprichter van het particulier museum Frits van der Linden (49) was voor de gelegenheid getooid met een hoge hoed zoals de Franse speurder François Vidocq droeg. 'In mijn prille jeugd ben ik gestart met verzamelen. Het begon allemaal met één plank boeken, maar op een gegeven moment heb je een kast vol. Gedurende mijn studietijd werden dat drie kasten, in mijn vorige huis in Moordrecht was het een kamer en nu is het een hele etage', zegt hij.

Aan de wanden van het museum is bijna geen plek onbenut gelaten. Voor de kenners van het werk van Kresse is een bezoek één grote Aha-Erlebnis. Eric en Anka, twee van de drie kinderen van Kresse, waren bij de opening aanwezig. Zij hadden in januari al poolshoogte genomen en zijn erg enthousiast over het eindresultaat. 'Enkele jaren geleden werd ons een schilderij van mijn vader te koop aangeboden. Wij hebben dat toen niet gekocht, maar net ontdek ik dat het plotseling hier aan de muur hangt', zegt Eric.

De entree van het Kresse Museum bedraagt €10 per persoon. Voor dit bedrag krijgt de bezoeker behalve toegang tot de schatten uit het leven van Hans Kresse ook een ontvangst met koffie en thee en een persoonlijke rondleiding. Via de website *www.kressemuseum.nl* kan een afspraak worden gemaakt.

Tijdens de opening werd een nieuw boek over Hans Kresse gepresenteerd: *Over Hans G. Kresse – Herinneringen aan een Meester*. Het is geschreven door Julius de Goede, die Kresses werk al in het begin van de jaren 1950 ontdekte, en hem persoonlijk leerde kennen in 1965. Over hoe dat gebeurde, over hun daarna ontstane vriendschap, gedeelde interesses en belevenissen vertelt hij in dit boek. Geïllustreerd met een aantal niet eerder gepubliceerde platen van de Meester zelf. Het boek telt 64 pagina's in kleur, kost €18,90 inclusief verzendkosten en het pakje wordt als toegift gefrankeerd met vier speciale Kresse-postzegels. Uitsluitend te bestellen door een mail te sturen aan *info@juliusdegoede.nl* AvO

FOTO BOB VAN EECK

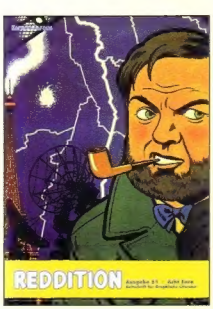

Reddition

Het Duitse tijdschrift voor grafische literatuur, Reddition, heeft nummer 51 in het geheel gewijd aan de klassieke striphelden Blake en Mortimer. Het dossier is op de bekende, grondige manier die we van de Duitsers kennen, samengesteld: naast artikelen over geestelijk vader Edgar P. Jacobs en zijn 'assistent' Bob de Moor kan de lezer zich verlustigen aan schetsen, bewegingsstudies met Jacobs zelf op de foto, documentatiemateriaal, inspiratiebronnen, diverse edities van voorplaten van albums en (Nederlandse) tijdschriftomslagen en voorbeelden van parodieën op de serie.

Ook ruim aandacht voor tekenaars die de strip hebben voortgezet na het overlijden van Jacobs: Ted Benoit, André Juillard, Yves Sente en de in 2006 overleden René Sterne, die zal worden opgevolgd door Aubin Fréchon.

Voor liefhebbers van Blake en Mortimer die de tweedehandsprijs van het uitverkochte boek *De wereld van Edgar P. Jacobs* te duur vinden, is dit Duitstalige dossier van 76 pagina's, dat €8 kost, een goed alternatief. DR

ADVERTENTIE

Marvano's Grand Prix

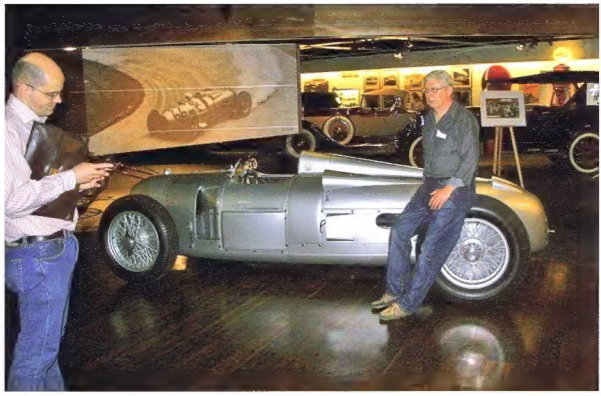

FOTO WILLEM NABER

Op vrijdag 18 juni werd in de prestigieuze d'Ieteren Gallery in Brussel het eerste deel voorgesteld van een nieuw drieluik van de Vlaming Marvano (Marc van Oppen): *Grand Prix: Renaissance*. De d'Ieteren Gallery is net zoiets als het voormalige Autotron in Nederland, alleen kiezen ze er in Brussel bewüst voor om geen bezoekers te ontvangen. Behalve voor speciale gelegenheden, en dit was er eentje. Midden tussen een collectie oude auto's uit de rijke geschiedenis van de automotive-branche presenteerde Marvano trots zijn nieuwe kindje.

Grand Prix is een trilogie met een 'waar verhaal dat nooit gebeurd is' en speelt zich af in het Duitsland van de jaren 1930. Adolf Hitler is vastbesloten Duitsland zijn vergane glorie terug te geven. Het land gaat gebukt onder de gevolgen van de Eerste Wereldoorlog en is een kruitvat. Een recensie van dit album volgt in *Stripschrift 411*. AvO

Great Expectations

De filmverslaafde Paul Hellmann (Rotterdam, 1935) werkte tot 1995 bij *NRC Handelsblad*; aanvankelijk bij de kunstredactie en later bij de algemene verslaggeving. Daarvóór was hij verbonden aan de kunstredacties van *Algemeen Dagblad* en *Het Parool*.

In *Mijn grote verwachtingen – Herinneringen* (Augustus, ISBN 978-90-457-0319-0, 280 pagina's, €22,50) vertelt hij over zijn onderduikperiode op de Veluwe, over zijn tante Ilse – psychoanalytica in Londen –, zijn moeder Clarissa, zijn vader Bernard Hellmann die in Sobibor werd vergast, een lot dat ook zijn grootmoeder Irene trof in Auschwitz. En vooral over zijn jarenlange verblijf (1947-1954) in het gezin van Marten Toonder en Phiny Dick.

Hij beschrijft met veel warmte de sfeer in de eigenzinnige villa aan het Achterom in Blaricum die het gezin Toonder vanaf 1954 bewoonde. 'In dat wonderlijke witte huis tussen de bomen was het zo aangenaam dat ook vrienden, vriendinnen en ook andere bezoekers zich onmiddellijk thuisvoelden. Je moest zelfs goed weten wie je meenam, want wie er eenmaal was geweest wilde er blijven of, als dat niet kon, op z'n minst regelmatig terugkomen... Het belangrijkste was dat er een sfeer heerste van geborgenheid, als aan het begin en het eind van een *Bommel*-verhaal. Buiten in de grote en soms boze wereld waar de gekste dingen gebeurden, huilde de wind, scheen de zon te fel of miezerde het vaak dagenlang, maar binnen was het goed en veilig; hier waren we met geestverwanten onder elkaar'. Paul Hellmann geeft in *Mijn grote verwachtingen* een bijzondere inkijk in het leven van het gezin Toonder. BP

Opnieuw aandacht voor centsprenten

Centsprenten, niet zelden aangeduid als volkse voorlopers van het stripverhaal, lijken opnieuw in de belangstelling te staan. Nadat vorig jaar bij uitgeverij Matrijs een boek verscheen van J.G.L. Thijssen, *Leerzame prentjens voor de jeugd*, waarin de pedagogische verantwoorde variant uit de 19e eeuw werd uitgediept, is het nu de beurt aan Aernout Borms met *Centsprenten – Massaproduct tussen heiligenprent en stripverhaal* (Jonge Hond/KB, ISBN 978-90-89101-70-9, 96 pagina's, €22,50).

In zijn aantrekkelijk vormgegeven overzicht – dat deel uitmaakt van een serie publicaties over de geschiedenis van boekillustraties in de Lage Landen (onder redactie van Saskia de Bodt) – geeft hij een boeiende schets van de productie, distributie en consumptie van deze prenten in de Nederlanden van de late 17e tot de vroege 20e eeuw. Illustraties uit de rijke collectie centsprenten van de Koninklijke Bibliotheek ondersteunen zijn behandeling van enkele typerende thema's in dit efemeer maar inmiddels betrekkelijk schaarse drukwerk voor kinderen. Hopelijk inspireert dit om de overgang van prent naar strip nog eens nader te bestuderen. KR

→ FLITSEN

➲ In *Het einde is nabij* heeft de Belgische tekenaar Mario de Koninck (Aalst, 1977) onder zijn pseudoniem Aaargh in eigen beheer de cartoons uitgegeven die eerder werden gepubliceerd in onder meer *Spits*, *TeVe-blad* en *Metro*. ➲ Voor de rest veel zomerse flitsen uit La Douce France. ➲ Bij uitgeverij Delcourt verscheen bij voorbeeld een parodie over de Franse president Nicolas Sarkozy, losjes gebaseerd op de avonturen van Asterix. Het eerste deel heet *Les aventures de Sarkozix 1: Tout pour ma Gaule!* En natuurlijk moet Sarkozix op het schild worden gehesen. Makers zijn Wil Lupano, Bruno Bazile (geen tikfout!), Guy Delcourt en Jérôme Maffre. ➲ Ook de Iraanse president Ahmadinejad heeft de eer om in een stripalbum te kijk te worden gezet. Bij uitgeverij 12bis mochten Mohamed Sifaoui en Philippe Bercovici (tekeningen) toos gaan met *Ahmadinejad atomisé*. ➲ Een ander dankbaar Frans mikpunt van spot is de Franse bondscoach Domenech. Bij uitgeverij Hugo et Compagnie verscheen *Il faut shooter, Raymond Domenech!* van

Mickay, Juga en Hélène Lenoble. ➲ In Frankrijk is een speciaal album uitgekomen waarvan de opbrengsten naar Unicef gaan. *Les bulles pour l'Unicef: L'Été des héros* heet het album en het kost €10,95. Behalve van *Bollie en Billie* staan er strips in van onder andere *Garfield*, *Mafalda*, *Peanuts* en *Kleine Robbe*. ➲ Het Franse geëngageerde tijdschrift *XX1* vraagt voor elk nummer een striptekenaar om een reportage te verzorgen. In nummer elf was dit Afrika-specialist Jean-Philippe Stassen, van wie wij in Nederland al enige tijd weinig hebben gehoord. Zijn striprepportage heet: *L'Etoile d'Arnold*. Meer info: *www.leblogde21.com* ➲ Bij Casterman is *100 dessins pour Haïti* verschenen. Van dit gelegenheidsalbum gaat de opbrengst naar de wederopbouw van het door een zware aardbeving ten dele verwoeste Haïti. Met bijdragen van onder meer Mattotti, Baru, Loisel, Isabel Kreitz en José Muñoz. ➲ Liefhebbers van voetbalstrips mogen nummer 45 van het Franse informatieblad *dBD* niet

Britse oorlogstrips in het vizier

De Britse uitgever Mainstream Publishing heeft een fraai overzichtswerk gepubliceerd van het genre oorlogstrip in Groot-Brittannië: *When the comics went to war* (ISBN 978-18-45965-54-9, 256 pagina's, €19,99).

Samensteller Adam Riches (die hulp kreeg van Tim Barker en Robert Frankland) begint zijn overzicht vanaf eind 19e eeuw, wanneer Britse jeugdblaadjes, zoals *The Boy's Own Paper* en *Halfpenny Marvel* geïllustreerde oorlogsverhalen publiceren. In eerste instantie gaan ze over de Napoleontische oorlogen en de Krim-oorlog, maar al snel komen daar ook verslagen bij van de op dat moment actuele Boerenoorlogen. Speciale nieuwe oorlogsjeugdbladen als *Boys of the Empire* of *Union Jack* zien het licht en worden door het leger ingezet als wervingsinstrument.

Het oorlogsgenre wint aan populariteit, met name de Eerste Wereldoorlog veroorzaakt een golf aan nieuwe titels, zoals *Rover*, *Triumph* en *Champion*. Ook de Tweede Wereldoorlog geeft een *push* aan het genre. Vanaf eind jaren 1950 stappen veel jeugdbladen over op balloonstrips, in plaats van de door tekstblokken gedomineerde beeldverhalen. Het zijn tot circa 1970 de hoogtijdagen van de oorlogstrip in Groot-Brittannië. Titels als *Victor*, *Tiger*, *Valiant* and *Warlord* verkopen wekelijks honderdduizenden tot soms twee miljoen exemplaren. In de jaren 1960 en 1970 verschijnen er op de markt ook uitgaven met alleen maar oorlogstrips, zoals *Commando*, *Air Ace* en *Combat*. Beroemd worden ook de *Warlord*- en *Battle*-strips.

Eind jaren 1980 treedt het verval in. Maar er bestaat nog steeds een markt voor oorlogstrips in Groot-Brittannië, constateert Riches. Het gaat dan met name om herdrukken en liefhebbersuitgaven, zoals van de klassieker *Charley's war* van Joe Colquhoun, Pat Mills en (later) Scott Goodall. RS

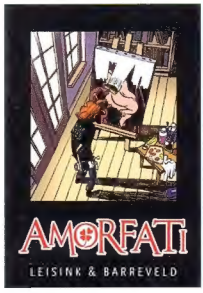

Studio Noodweer tart het lot

Studio Noodweer is een stripserie gestart onder de naam *Amorfati*. Het Latijnse 'Amor fati' betekent losjes vertaald 'liefde voor het (nood)lot'.

In het eerste nummer (€3,95, 20 pagina's, oplage 250 stuks, genummerd) staan vijf verhalen met een onverwachte afloop die volgens de makers René Leisink *(Argus)* en Jan Dirk Barreveld *(Eugène)* in de traditie van de Britse schrijver Roald Dahl passen. De korte strips werden eerder gepubliceerd in *Eppo* en misdaadblad *Koud Bloed*. RS

Stripschrift op Twitter

Sinds kort zit ook *Stripschrift* op Twitter en stuurt daar haar *tweets* de wereld in. Wie ons volgt krijgt regelmatig info die pas op een later moment in het blad zal worden gepubliceerd. Als er de behoefte is om te reageren op de inhoud van *Stripschrift* kan dat ook. Sluit je eigen *tweet* dan af met #stripschrift. Doen!

missen. Daarin staat een dossier *Foot & BD* met veel aandacht voor Franse voetbalstrips en een aantal buitenlandse producties. ➲ Dupuis gaat de eerste dertien albums van *Michel Vaillant* herdrukken. Ook komt er in september een speciaal aan de serie gewijd album met autocoureur Alain Prost als gastredacteur. Of dit allemaal ook in het Nederlands verschijnt, is onbekend. ➲ De Italiaanse pulpuitgever Bonelli *(Tex, Dylan Dog, Zagor, Martin Mystère)* is een nieuwe reeks gestart: *Cassidy*. Bedenker van deze detectivestrip die zich afspeelt in de Amerikaanse samenleving van de jaren 1970 is Pasquale Ruju. Voor het tekenwerk put Bonelli uit een pool van Italiaanse tekenaars. ➲ Sylvain Chomet maakte een aantal jaren terug de prachtige animatiefilm *Les Triplettes de Belleville* (zie *Stripschrift* nr.354). Nu is hij terug met *L'Illusionniste*, een tekenfilm gebaseerd op een nooit gebruikt scenario uit 1953 van filmer/komiek Jacques Tati. ➲ In Parijs loopt tot 28 november een grote internationale expositie over strips en architectuur: *Archi & BD*. De locatie is Cité de l' architecture et du patrimoine in het Palais de Chaillot. Er hoort een catalogus bij. *Archi & BD — La ville dessinée*. ➲ Dargaud heeft van het legendarische blad *Pilote* weer een special uitgebracht. *Pilote — Le journal qui fait son cinéma* gaat — logischerwijs — over de relatie film en strip. Met een aantal bijdragen (Fred, Gotlib) uit vervlogen tijden, maar ook veel nieuwe strips en artikelen. ➲ Patrick Gaumer is de afgelopen jaren druk bezig geweest met zijn *Dictionnaire mondial de la bande dessinée*. De lijvige encyclopedie is bij uitgeverij Larousse verschenen en kost €45. ➲ René Follet heeft het tekenwerk verzorgd van de strip *L'Affaire Dominici*, op scenario van Pascal Bresson. De strip gaat over een beroemde moordzaak in Frankrijk waar in 1952 een Engels gezin in hun Hillman op een N-weg in de Provence vermoord werden teruggevonden. Nu maar duimen dat Glénat er ook een Nederlandse vertaling van uitbrengt. ➲ Na Hermann en *Bernard Prince* is er opnieuw een grootheid die een oude strip nieuw leven inblaast: Moebius met *Arzach*. ➲ Benoit Sokal is onlosmakelijk verbonden met *Inspecteur Canardo*. Maar bij Casterman laat hij zien dat hij ook tot andere dingen in staat is. Hij heeft voor deze uitgeverij een dramatische strip *(Kraa — La vallée perdue)* gemaakt over Indianen in Noord-Amerika. Op de site van de uitgever valt een voorproefje te lezen. ➲ Liefhebbers van het werk van Baru, winnaar van de Grand Prix d'Angoulême 2010, opgelet: bij Futuropolis verschijnt in september de gangerstrip *Fais péter les basses, Bruno!*

ADVERTENTIE

"DE STRIP-AAP"

Voortaan kun je al je strips vanuit je luie stoel bestellen!

Al meer dan 10.000 strips online!

www.stripaap.nl

ADVERTENTIE

STRIPWINKEL WONDERLAND

wonderland productions

Paardsdemerstraat 19
3500 HASSELT
✆ 011/22 82 00

→ AANDACHT

Over twee jaar is het tijd voor de vierde film over superheld Spider-Man. In de aanloop naar die film kan wat extra aandacht voor de comicserie *Amazing Spider-Man* natuurlijk geen kwaad. Daarom gaat later dit jaar bij uitgeverij Marvel Comics 'Origin of the Species' van start, een verhaallijn waarin allerlei subplots uit de afgelopen paar jaar bij elkaar worden gebracht. Norman Osborn, beter bekend als zijn gestoorde alter ego Green Goblin, krijgt een kind en vanwege de connectie met de Goblin is die baby uitermate gewild onder de superschurken. Schrijver Mark Waid *(The Brave and the Bold)* neemt het verhaal voor zijn rekening, Paul Azaceta *(Grounded)* de tekeningen.

Een superheld die de laatste jaren nauwelijks betrokken is geweest bij crossovers en alomvattende verhaallijnen, is Daredevil. Misschien wel daarom was het een kwestie van tijd voor hij het middelpunt werd van Marvels nieuwste crossover, of, zoals Marvel het tegenwoordig liever noemt, nieuwste *'event'*. De miniserie *Shadowland*, door Andy Diggle (schrijver van *The Losers)* en Billy Tan *(Uncanny X-Men)*, is de plek waar het hoofdverhaal wordt verteld, maar uiteraard wordt dat verder uitgemolken in de maandelijkse serie *Daredevil* en een handvol miniseries en dikke specials. De nieuwste specials voor september zijn *Shadowland: Elektra* en *Shadowland: Ghost Rider*. In oktober volgt ook nog *Shadowland: Spider-Man*, omdat een gastrol voor Spider-Man nu eenmaal onvermijdelijk is.

De Hulk, die andere klassieke held van Marvel Comics, heeft over aandacht weinig te klagen. Crossovers, events en specials zijn sinds de verhaallijn 'Planet Hulk' aan de orde van de dag en waar het ooit begon met Bruce Banner als de eerste en enige Hulk is de cast intussen sterk uitgebreid met familieleden en andere Hulks. Marvel gebruikt dat als

De Terminator gaat terug naar 1984.

OLAV BEEMER

Dubbele dosis *Incredible Hulk*.

'Daredevil event' breidt uit.

excuus voor het verdubbelen van het aantal nummers per maand: met ingang van september verschijnt *Incredible Hulk* twee keer per maand en wordt de titel officieel meervoud, namelijk *Incredible Hulks*. Greg Pak blijft aan het roer als de vaste schrijver, terwijl het tekenwerk wordt verzorgd door Tom Raney *(Ultimate X-Men)*.

→ BREEDBEELD

Als het aankomt op verstrippingen van films en televisieseries kan uitgeverij Dark Horse Comics voortbouwen op een jarenlange traditie. Ook in september wordt dat weer eens onderstreept, want dan wordt de driedelige miniserie *The Terminator: 1984* gelanceerd. Schrijver Zack Whedon en tekenaar Andy MacDonald, de makers die eerder al verantwoordelijk waren voor *Terminator: 2029*, volgen hoofdpersonage Kyle Reese, die een sprong waagt vanuit het jaar 2029 naar het Los Angeles van 1984. Deze serie vertelt overigens niet zomaar het verhaal van de klassieke film van James Cameron. 'Sommige scènes uit de film bekijken we vanuit een nieuw perspectief,' aldus Whedon, 'en we voegen enkele elementen toe waaruit blijkt dat het verleden en de toekomst niet vaststaan.' Twee maanden later, eind november, mag Zack samen met zijn bekendere broer Joss Whedon (de bedenker van de televisieserie *Buffy, the Vampire Slayer* en momenteel schrijver van de gelijknamige maandelijkse comicserie) aan de slag met *Serenity: The Shepherd's Tale*. In deze special, die net als eerdere specials voortbouwt op de speelfilm *Serenity* en de televisieserie *Firefly*, wordt eindelijk wat meer verteld over het mysterieuze verleden van Shepherd Book. Wie was hij voor hij kapitein Mal Reynolds en de rest van de bemanning van het ruimteschip leerde kennen? De beide Whedons en tekenaar Chris Samnee *(Blackest Night: Tales of the Corps)* geven het antwoord.

IDW Publishing mag dan nog niet zo lang aan de weg timmeren als Dark Horse Comics dat doet, de laatste jaren is deze uitgeverij wel uitgegroeid tot een geduchte concurrent. Het binnenhalen van rechten op comics over *G.I. Joe* (met de uit het actiegenre bekende makers Chuck Dixon en Larry Hama), de klassieke *Star Trek* en de televisieserie *Angel* (op dit moment geschreven door Bill Willingham, de bedenker van *Fables*) heeft geen windeieren gelegd en de onlangs gelanceerde serie *True Blood* geeft aan dat het einde van deze ambities nog niet in zicht is.

In de maand september geeft IDW alvast een voorschot op de volgende serie uit het rijtje populaire verstrippingen. Dan verschijnt namelijk het nulnummer van *Machete*, een comictitel gebaseerd op de gelijknamige grindhousefilm van Robert Rodriguez. Schrijver Aaron Kaufman wordt bijgestaan door Rodriguez zelf, de tekeningen komen voor rekening van nieuw talent Stuart Sayger. De reguliere reeks *Machete* gaat in de maand december van start.

olav.beemer@stripschrift.nl

Extra aandacht voor Spider-Man.

OORLOG Uitgeverij DC Comics probeert het weer met oorlogsstrips. In september verschijnen vijf specials waarin de hoofdrollen zijn weggelegd voor klassieke oorlogshelden en oorlogspersonages. Dat sprake is van een serieus initiatief blijkt uit de betrokkenheid van makers als Darwyn Cooke *(Parker: The Hunter)*, Matthew Sturges *(House of Mystery)* en Geof Darrow *(Big Guy and Rusty the Boy Robot)*.

OOSTEN Twee jaar geleden verscheen bij Image Comics de graphic novel *Liquid City*, een uitgave met bijzondere aandacht voor comicmakers uit Azië. Eind september komt het tot een vervolg. *Liquid City Volume 2* bundelt werk van talent uit het oosten, waaronder Sonny Liew, Lim Cheng Tju en Shelly Wan.

MUIZEN Het heeft even geduurd, maar David Petersens *Mouse Guard* keert terug. In september wordt bij Archaia Entertainment de aftrap gegeven voor de derde miniserie over een muizengemeenschap. Ditmaal is sprake van een prequel, want de avonturen spelen zich niet af in het jaar 1152, maar in het jaar 1115.

AAPJES Schrijver en tekenaar Brahm Revel begon zijn werk voor *Guerillas* bij uitgeverij Image Comics. De serie over aapsoldaten werd daar echter nooit afgemaakt. Na lange stilte is nu bekend dat Revel zijn creatie onderbrengt bij Oni Press, waar *Guerillas* wordt voortgezet als reeks graphic novels.

James Bond

De man zonder gezicht

RICH THOMASSEN

De Britse uitgever Titan Books heeft voor de zomer eindelijk het laatste deel – *Nightbird* – gepubliceerd van de integrale uitgave van alle krantenstrips van *James Bond*. Wie toentertijd de dagelijkse afleveringen van de *Daily Express* en andere Britse bladen heeft gemist, kan de schade vanaf nu in zijn geheel inhalen. De albums zijn goed verzorgd en bevatten een inleiding van één van de acteurs uit de *James Bond*-filmreeks; daarnaast bevatten ze nog een gedegen artikel over een aspect van de wereld van Bond. Het bijzondere is dat de strips eerder dan de films een gezicht aan James Bond hebben gegeven. Overigens brengt Titan momenteel de reeds uitverkochte delen als omnibus uit. De eerste omnibus bevat de allereerste Fleming-verhalen, van *Casino Royale* tot en met *Thunderball*. Een tweede omnibus staat gepland.

BOVEN – Portret van James Bond door John McLusky uit 1965.

GEHEEL BOVEN – Omslagbeeld van de Deense stripbewerking van *Casino Royale* uit 1965.

De geheim agent wiens getal 007 achter zijn naam staat, en wiens favoriete drankje bij zowat de halve wereldbevolking bekend is, was lange tijd een man zonder gezicht. De eerste drukken van de *James Bond*-boeken die in de jaren 1950 in de Britse boekhandels lagen, waren alle voorzien van grafische beelden en sfeervolle stillevens, met dood en wapens als attributen, maar zonder een beeld van de hoofdpersoon. De lezer moest het doen met de uitgebreide beschrijving in de teksten van Ian Fleming. Pas jaren later, als de avonturen van James Bond herdrukt worden door Pan Books en de *Bond*-strips van John McLusky in 1958 verschijnen, krijgt 007 eindelijk een gezicht. Vooral de Britse krantenstrips geven de geheim agent een smoel.

Er zijn twee interessante publicaties over het beeld van James Bond. Niet de Bond zoals we die uit ten treure van het witte doek kennen, met de meedogenloze blik van Sean Connery, de knipoog van Roger Moore of het bebloede hoofd van Daniel Craig maar waarin het gezicht van geheimagent Bond op papier centraal staat. *Bond Bound – Ian Fleming and the Art of Cover Design* (Fleming-Wymold Art Foundation 2008) doet verslag van de omslagen van James Bondboeken terwijl *James Bond – The History of the Illustrated 007* (Hermes Press 2008, ISBN 1-932562-18-0) ons een inkijk geeft in zijn stripgeschiedenis.

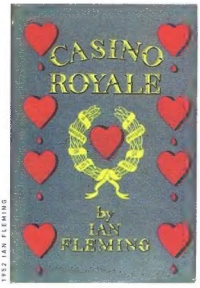

1952 IAN FLEMING

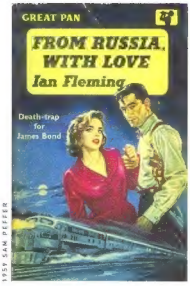

1957 SAM PEFFER

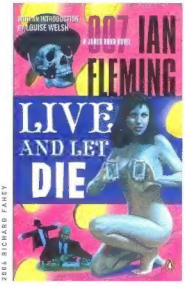

2004 RICHARD FAHEY

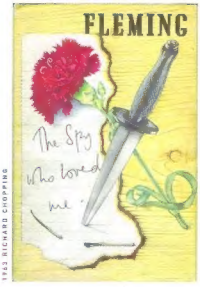

1963 RICHARD CHOPPING

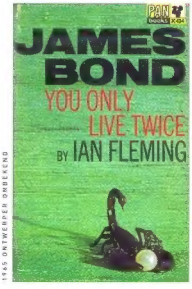

1960 ONTWERPER ONBEKEND

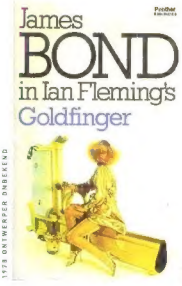

1978 ONTWERPER ONBEKEND

Negen rode harten

Schrijver Ian Lancaster Fleming (1908-1964) was er zelf verantwoordelijk voor dat de eerste boeken van *James Bond* het zonder een afbeelding van Bond op het omslag moesten doen. Toen Fleming in 1952 van uitgever Jonathan Cape te horen kreeg dat deze zijn eersteling *Casino Royale* wilde uitbrengen, bedacht en tekende Fleming zelf het omslag. Het moest bijzonder zijn, bijna abstract, bijna surrealistisch, of zoals Fleming het formuleerde: *'Exquisite symmetry and absolute chastity'*. Het resultaat was inderdaad bijzonder. Op een groenblauwe achtergrond zijn negen rode harten zichtbaar, waarvan er acht een druppel bloed laten vallen. Het negende hart bevindt zich in een bloemenkrans en erboven staat in sierlijke letters 'Casino Royale'. Onder de bloemenkrans in hetzelfde lettertype 'by Ian Fleming'. Fleming ontwierp ook de omslagen voor de volgende titels *Live and let die* en *Moonraker*. Ditmaal werkte Kenneth Lewis de ideeën uit wat resulteerde in twee omslagen zonder afbeeldingen, maar met een typografische weergave van de titel op een abstracte achtergrond. Het omslag van *Diamonds are forever* werd vormgegeven door Pat Marriot die het bovenlichaam van een vrouw tekende op een zwarte achtergrond, met een grote diamant als eyecatcher. Hoewel dit omslag nog ver afstaat van de sensuele en pulpachtige covers van de Pan-pockets eind jaren 1950, begin jaren 1960, was het een grote sprong voorwaarts naar meer aansprekende omslagen van de *Bond*-titels. Voor *From Russia with love* bedacht Fleming een omslag met daarop een revolver en een roos. Zijn idee werd uitgewerkt door Richard Chopping (1917-2008), een kunstenaar die in die jaren naam maakte met zijn trompe l'oeil-schilderijen. Fleming bedacht niet alleen het beeld, maar leverde Chopping gedetailleerde informatie over de revolver die op het omslag moest staan. Van Geoffrey Boothroyd uit Glasgow, een enthousiaste en deskundige wapenverzamelaar die Fleming geschreven had over zijn ideeën van een geschikt wapen voor James Bond, kreeg Fleming een Smith & Wesson Centennial Airweight met afgezaagde loop en weggesneden trekker als model te leen. Het resultaat was een aansprekend *Bond*-omslag. Voor zijn werk ontving Richard Chopping van Fleming een bedrag van 50 guinneas. Overigens was dit het enige Choppingomslag dat ook gebruikt werd voor de Nederlandse uitgave van *Veel liefs uit Moskou*.

Hoewel Marriot vervolgens een sensueel omslag voor *Dr. No* tekende, van een naakte vrouw op het strand, een tekening

BOVEN - Portret van James Bond, gemaakt in opdracht van de schrijver Ian Fleming zelf. De tekenaar is onbekend.

ONDER - Artwork van de Franse filmposter voor *You only live twice.*

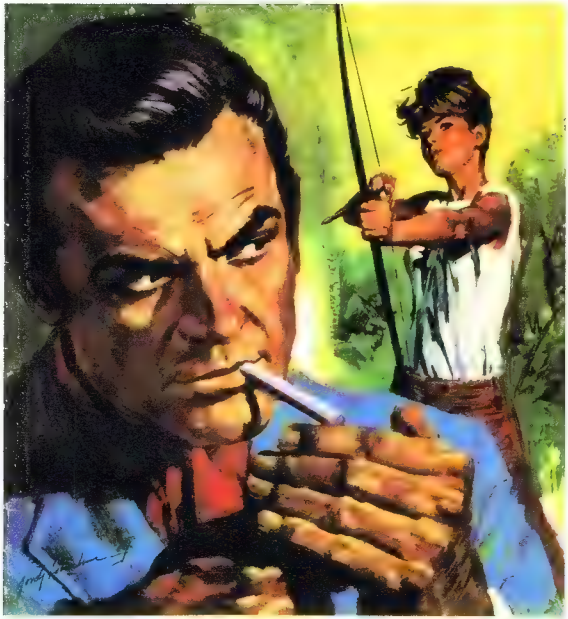

BOVEN - Omslagbeeld van de Deense stripbewerking van *For your eyes only.*

RECHTSBOVEN - Franse filmposter van *Dr. No.* De illustratie is van Boris Grinsson.

RECHTS - Illustratie op stofomslag van de eerste uitgave van *Thunderball.* Ian Fleming prefereerde dit soort beelden boven illustraties waarin James Bond was afgebeeld.

ONDER - Diverse omslagen van de nieuwe zeventiendelige James Bond-reeks van uitgeverij Titan Books.

waar de details ontbraken waardoor zij een bepaalde erotische kracht uitstraalde, zou Chopping de volgende titels van Fleming van een omslag voorzien. Chopping maakte van zijn illustraties stillevens waarin dood en liefde vaak gepaard gingen. Ga maar na: voor *Goldfinger* tekende Chopping een schedel met tussen zijn tanden een roos, voor *Thunderball* de botten van een hand boven twee speelkaarten. Tussen de vingers steekt een vlijmscherp mes en voor *The spy who loved me* een klein stuk papier, wederom met mes en bloem. Allemaal sfeervolle en aandachttrekkende omslagen terwijl het daadwerkelijke uiterlijk van James Bond echter steeds verborgen bleef.

Attractieve vrouwen

Dat veranderde toen uitgeverij Pan in 1955 de rechten kreeg om de *Bond*-boeken als pocket uit te brengen. Pockets moesten vaak concurreren met tientallen andere titels die in felle kleuren en opvallende tekeningen de inhoud aanprezen. De boeken van Pan volgden dezelfde trend met sfeervolle tekeningen die een bepaalde scène schetsten. De omslagen van de herdrukken, met omslagen van Sam ('Peff') Peffer, kregen dan ook momenten uit het boek waarbij ook ruimte was voor Bond. Het werden attractieve omslagen die schril afstaken met de latere drukken van Peff. Hij liet daarin het beeld van Bond varen en koos voor veelal attractieve vrouwen die de lezer strak aankijken. Pin ups met (zoals een criticus schreef) *'Proud, 'jutting' breasts'*. Peffs omslagen zijn inderdaad veelbelovend en sensueel. Terwijl zijn eerste *Bond*-omslagen meer oog hadden voor het spanningselement, toonden de latere herdrukken de vrouwen die op Bond lagen te wachten nadat de schurk een roemloos einde had gevonden.

Een duidelijke erfgenaam van Peff is de New Yorkse fotograaf en schilder Richard Fahey die samen met Roseanne Serra de omslagen van de herdrukken in 2002 maakte. In een mix van tekening en fotografie schiep Fahey aantrekkelijke omslagen met aantrekkelijke dames en dodelijke ingrediënten uit het boek. Fahey's omslagen grijpen

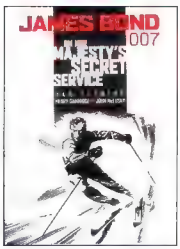

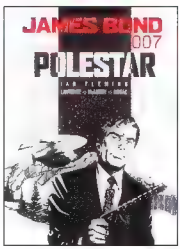

BOND CONOCÍA MUY BIEN AQUEL INSECTO. LO HABÍA VISTO EN VARIAS OCASIONES EN LA INDIA. SU PICADURA ERA MORTAL. TRAS UNOS MINUTOS DE SUEÑO INQUIETO, MUERE...
TRAS UNOS MINUTOS DE INCREÍBLE ANGUSTIA PARA BOND EL INSECTO INICIA SU CAMINO HACIA LA CABEZA
AHORA SE ACERCA SOBRE LA FRENTE DEL CUERPO A LA ALTURA DE LA PRIMERA CABEZA
AL CRUZAR DISTRAÍDO BEBIDO BEBIDO
LUEGO VUELVE QUE EL INSECTO SE INTERNABA EN EL SU CABELLO. BOND HABÍA COMENZADO A TEMBLAR ALGERANDOTE. ESO ANTICIPABA LA CRISIS DE HORROR QUE LE SOBREVENDRÍA EN CUALQUIER MOMENTO. PITARO CON TERROR EN EL RO-DEA EL ROSTRO.
PASARON OTROS MINUTOS DE INCREÍBLE ANGUSTIA HASTA QUE POR FIN EL GENIO SE TRAGUÓ A LA MUJER. BOND DIO UN SUSPIRO DE ALIVIO
ENTONCES REALIZÓ QUE INSTINTIVAMENTE

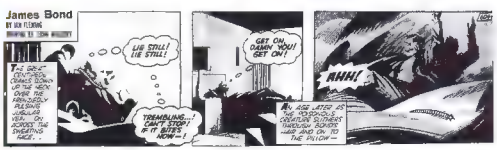
James Bond
LIE STILL! LIE STILL!
GET ON, DAMN YOU! GET ON!
TREMBLING...! CAN'T STOP! IT BITES NOW—!
AHH!
AN AGE AGO AS THE YOUNGEST CHORUS GIRL'S THROUGH ACROSS THE LAND AND ON TO THE PILLOW—

terug naar het werk van Peff met sensuele vrouwen die de lezer strak aankijken.

Bond Bound geeft een beeld van de veelvoud aan omslagen van de *Bond*-boeken door de jaren heen in binnen- en buitenland. Variërend van vrouwen met een grote, gouden revolver (die overigens ook werden gebruikt voor Nederlandse herdrukken), stilistische omslagen met foto's en tekeningen uit de films, strakke stillevens met luxe attributen uit de leefwereld van Bond of abstracte schilderijen die weinig te doen hebben met de inhoud van het boek. Ter gelegenheid van de honderdste geboortedag van Fleming bracht Penguin Books de veertien boeken van Fleming als hardcover uit met op het omslag naakte modellen, terwijl de titel van het boek is afgebeeld op het lichaam, in de geest van de eerste *Bond*-films uit de jaren 1960. Bond blijft, hoe dan ook afgebeeld, in herdruk en populair.

Jongere Bond

In 1957 benaderde de manager van *Daily Express* Ian Fleming met het voorstel om zijn *Bond*-romans in stripvorm uit te brengen. *Daily Express* had al eerder zaken met Fleming gedaan: zij had enkele korte verhalen van Bond gepubliceerd. Fleming stond echter afkerig tegenover het voorstel en vond dat publicatie van zijn verhaal als strip *'lower the perceived literary quality'*. Ook zijn vriend en corrector van zijn manuscripten William Plomer raadde het Fleming af. Uiteindelijk wist de manager Fleming toch te overtuigen, ook door hem voor te stellen dat Anthony Hern, wiens capaciteiten door Fleming hoog gewaardeerd werden, het verhaal zou schrijven. Het bracht Fleming £1500 per boek op. Om de striptekenaar te helpen vroeg Fleming op zijn beurt een tekenaar om op basis van zijn beschrijving een schets te maken van zijn James Bond. De uiteindelijke schets vond in de ogen van tekenaar John McLusky, die gevraagd was om de verhalen van Bond te verstrippen geen genade: hij vond Bond te oud en schetste een jongere Bond met een ruwere uitstraling. Uiteindelijk werd de jongere versie van McLusky geaccepteerd en vanaf 7 juli 1958 liep *Casino Royale* dagelijks in *Daily Express*. De strip volgde redelijk nauwgezet het verhaal van Fleming, zij het dat gruwelijke of sadistische details werden verwijderd en dat de strip dagelijks voorzien werd van een cliffhanger. *Casino Royale* liep meer dan vijf maanden en was een geslaagde verstripping van het verhaal. Fleming was eveneens tevreden, waarop *Daily Express* verder ging met *Live and let die*. Dit verhaal werd geschreven door Henry Gammidge die vervolgens bijna de hele Fleming-reeks voor zijn rekening zou nemen. Opvallende wijziging van Gammidge

GEHEEL BOVEN - **Plaat uit de stripbewerking door Eclipse Comics van de film *License to kill*.**

MIDDEN - **Openingsstrook van de krantenstrip van *For your eyes only* uit 1961.**

BOVEN - **Insectenscène uit *Dr. No*, uitgebeeld in de krantenstrip door John McLusky.**

LINKSBOVEN - **Insectenscène uit *Dr. No*, uitgebeeld in een stripalbum van uitgeverij Zig Zag uit Chili.**

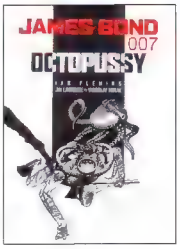

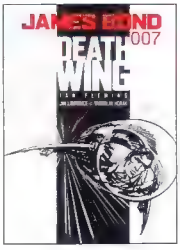

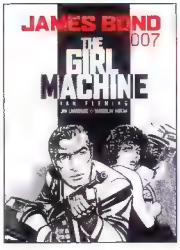

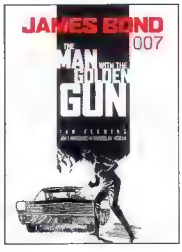

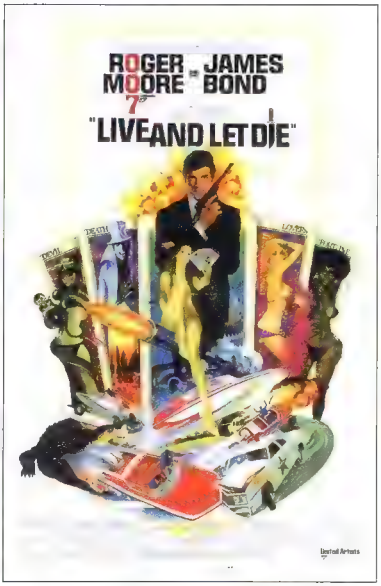

BOVEN - Omslagillustratie voor de Deense stripbewerking van *Octopussy* uit 1969.

RECHTSBOVEN - Amerikaanse filmposter van *Live and let die*.

RECHTS - Eerste strook van de krantenstrip *Live and let die*, getekend door John McLusky.

James Bond
BY IAN FLEMING
DRAWING BY HORAK
THE SPY WHO LOVED ME
SOMEONE ON THE PHONE FOR YOU, MIKE — OUTSIDE CALL
OK— I'LL TAKE IT
AT A CANADIAN AIRDROME NEAR TORONTO, TEST-PILOT MIKE FARRAR IS PREPARING TO TAKE UP A NEW SECRET WARPLANE, THE 'GHOSTHAWK'. WHEN—
MR FARRAR YOU ARE PERHAPS FAMILIAR WITH THE NAME "YVONNE DORE"?

RECHTS - Openingsstrook van de krantenstrip uit 1967 die voorafging aan het oorspronkelijke verhaal van Flemings *The spy who loved me*, getekend door Yaroslav Horak.

James Bond
BY IAN FLEMING
DRAWING BY HORAK
SORRY TO BARGE IN SO LATE... MY CAR HAD A PUNCTURE AND I SAW YOUR VACANCY SIGN ON!
I— I'M AFRAID THE MOTEL'S CLOSED—
THE SIGN WAS ON BY MISTAKE!
BUT, UNSEEN BY THE TWO THUGS, VIVIENNE SIGNALS BOND URGENTLY!

RECHTS - Halverwege de bewerking in de krant van *The spy who loved me* gaat het verhaal over inj de versie die Fleming geschreven heeft in zijn roman.

aan de verhalen van Fleming was om Bond zelf de verhalen te laten vertellen. Dit vroeg nogal wat aanpassingen, daar Fleming de *Bond*-verhalen in de derde persoon had geschreven. Uiteindelijk liep de werkwijze van Gammidge mank bij *From Russia with love*. In dit boek beschrijft Fleming uitgebreid hoe de val van Bond door de Russische geheime dienst wordt voorbereid. Gammidge probeerde de Russische planning te verwerken in het verhaal, maar het kwam wel vreemd en vergezocht over dat Bond het verhaal vertelde en ondertussen ook duidelijk werd wat de geheime dienst uitspookte. Gammidge liet deze werkwijze dan ook daarna vallen.

Koude douche

John McLusky (1923-2006) werkte in de oorlogsjaren voor *Bomber Command* en tekende daarna onder andere voor DC Thomson. Na *James Bond* tekende hij voor tijdschriften als *Look and Learn* en *June* en voor diverse televisieprogramma's. In de dagelijkse stroken wist McLusky de spanning goed op te bouwen, de grimmige en koude oorlogsfeer van Fleming perfect na te bootsen en Bond, lang voordat Sean Connery op het scherm in *Dr. No* de rol van 007 vertolkte, een gezicht te geven. De samenwerking tussen Gammidge en McLusky duurde drieëneenhalf jaar, maar werd ten tijde van de stripbewerking van *Thunderball* een halt toegeroepen. Kort voordat *Dr. No* op het scherm te zien was, ontstond een onoverbrugbaar misverstand tussen de leiding van *Daily Express* en Fleming. Fleming was gevraagd om mee te werken aan een tijdschrift van een concurrent waarin het korte *Bond*-verhaal *The living daylights* zou worden opgenomen. *Daily Express* was van mening dat er met hen een afspraak was gemaakt en stopte *Thunderball* abrupt. Het verhaal liep op dat moment nog geen twee maanden toen het overige deel van het verhaal tot enkele stroken werd gereduceerd. Voor de lezers van de strip zal het als een koude douche hebben gevoeld. In de strip van *Thunderball* waren de raketten door SPECTRE pas gestolen en was de strijd tussen Bond en SPECTRE nog niet losgebroken. In de strip werd kort gezegd dat Bond achter SPECTRE aan was gegaan. Vervolgens kwam de afsluiting: *'Bond finds them and the world is safe'*. Een wel zeer bizarre afsluiting van een verhaal die weinig lezers tevreden zal hebben gesteld.

Pas toen de eerste *Bond*-films te zien waren op het witte doek, en de lucht tussen Fleming en *Daily Express* was geklaard, was het tijd voor een terugkeer van Bond. Gammidge en McLusky gingen verder met de serie, maar de samenwerking zou nog maar twee verhalen duren. Na *You only live twice* zouden Jim Lawrence (tekst) en Yaroslav Horak (tekeningen) het stokje overnemen voor een periode van meer dan tien jaar. Horak (geboren in 1927 in Manchurije) had diverse comicstrips als *The Mask* en *Jet Fury* getekend en tekende in de jaren 1960 de strips *Captain Fortune* en *Mike Steel* voor verschillende dagbladen. Jim Lawrence had een achtergrond als journalist en schreef scripts voor radio- en televisieshows als *The Hardy Boys*, *Nancy Drew* en *The Green Hornet*, en boeken en strips van *Joe Palooka*.

Subplots

Lawrence mocht nog enkele romans van Fleming verstrippen, maar het waren meteen de zwakste verhalen. *The spy who loved me* wordt verteld door de mooie Vivienne Michel die in een verlaten hotel belaagd wordt door twee criminelen. Pas halverwege het boek, nadat Vivienne haar hele levensverhaal uit de doeken heeft gedaan, duikt Bond op. *The man with the golden gun* is Flemings laatste *Bond*-boek, maar Fleming stierf voordat hij het boek kon polijsten en schaven. Hierdoor bleef de niet-definitieve versie overeind staan die gepubliceerd werd. Doordat het plot van beide boeken niet fantastisch was, voegde Lawrence een aantal nieuwe ingrediënten en subplots toe. Eén van de belangrijkste wijzigingen was de introductie van Madame Spectra, hoofd van SPECTRE. SPECTRE was een bende uit de boeken van Fleming die geleid werd door Blofeld. Toen deze door Bond gedood werd, leek het ook dat SPECTRE ophield te bestaan. Met Madame Spectra bracht Lawrence SPECTRE weer tot leven en regelmatig stond Bond in de volgende verhalen tegenover deze nieuwe tegenstander. Ook de korte verhalen die Lawrence verstripte, werden aangepast. Aan *Octopussy* voegde Lawrence een nieuw subplot toe zodat de strip bijna een half jaar in de krant verscheen. Het oorspronkelijke verhaal telde slechts 43 pagina's en kende een beperkt plot.

BOVEN - Afbeelding van de poster ter gelegenheid van een James Bond tentoonstelling in het Duitse Hildesheim Museum in 1998.

ONDER - Batman poseert als James Bond. Omslag *Justice League International* 16. Illustratie door Kevin Maguire.

RECHTS - De eerste stripuitgave van James Bond bij Semic was *The golden triangle*, geïllustreerd door Ramon Escolano.

GEHEEL RECHTS - Portret van James Bond door Mike Grell.

ONDER - Illustratie voor de Franse filmposter voor *On Her Majesty's Secret Service* uit 1969

In oktober 1968 startte Lawrence met een nieuw verhaal over de geheim agent dat niet op een boek van Fleming was gebaseerd. Lawrence koos er voor om de strips niet de sfeer te geven van de succesvolle films maar die van Flemings romans vast te houden. Dus de gadgets werden niet benadrukt en het visuele spektakel ontbrak. Zijn verhalen beginnen meestal met een vreemd voorval waarna Bond, in de geest van Fleming, een onderzoek instelt. Uiteraard ontmoet hij daarbij de nodige dames die meestal zeer welwillend zijn, het geboefte dat niets liever wil dan hem om zeep helpen en de opperschurk die een grote misdaad in gedachten heeft. SPECTRE en de Russische geheime dienst duiken regelmatig op en doen denken aan de verhalen van Fleming. Soms hebben de verhalen een vleugje sciencefiction in zich, al blijkt na afloop dat het bovennatuurlijke of het fantastische een logische verklaring heeft.

Bergafwaarts

Uiteraard is Bond nog altijd de *womaniser* die in elk avontuur een romantisch intermezzo beleeft. Ook kreeg hij een *sidekick* die hem in menig avontuur bijstaat. Suzi Kew is eveneens een medewerker van MI6 maar mist de finesse van James Bond. Het duo Lawrence en Horak maakte de strip wat frivoler dan de Fleming-strips. Op gezette tijden duiken de dames naakt op, al kunnen we niet altijd van functioneel naakt spreken. Een treffend voorbeeld is de Russische spionne die in *The Newsky nude* naakt aan een parachute naar beneden springt. Waren naakte dames toegestaan, er werd vanuit de krant wel erop toegekeken dat scheldwoorden en andere *'bad language'* uit de strip bleven.

Horak weet met veel zwart en schaduwgebruik en zijn realistische tekenstijl de juiste sfeer van spionage weer te geven. Zijn beeld van James Bond doet geen moment denken aan een van de film-Bonds. Ook weet hij goed de sterke tegenstander te schetsen. In een interview in *Comics Review* in 1989 beschreef Lawrence de *Bond*-verhalen als volgt: *'You've got te have action going, you've got te have T and A, you can't have long sequences of talking heads. Things have to be happening all the time, and you have to have colourful villains. And the colourful villain often has to involved with some kind of super-scientific wapon. So those were the rules'.*

In de jaren 1980 komt er toch een einde aan de lange stripreeks. *Daily Express* is ondertussen gestopt met publicatie van *James Bond* en Lawrence schrijft, zowel voor Horak, Harry North (bekend van zijn medewerking aan het satirische tijdschrift *Mad*) als voor oudgediende John McLusky nog enkele verhalen die in verschillende dagbladen verschijnen, maar blijkbaar is het vuur eraf. Terwijl de verhalen van James Bond hernieuwd succes vinden in de romans van John Gardner en de films hoge bezoekersaantallen vergaren, gaat het bergafwaarts met de strips. Te lange looptijd, mindere verhalen of andere publiek? Wie zal het zeggen? *James Bond* stopt na 37 jaar stripgeschiedenis.

Bond in Nederland

De *James Bond*-omslagen van Dick Bruna in de *Zwarte Beertjes*-reeks volgden de lijn van Richard Chopping, met veelal sobere, eenvoudig ogende tekeningen, waar een afbeelding van 007 ontbreekt. Later werden de omslagen van *Bond* spectaculairder, bij voorbeeld door de suggestieve tekeningen van Jos Looman en de foto-omslagen met veelal aantrekkelijke pin-ups.

Op het moment dat Bond toch op het omslag wordt afgebeeld, kiest uitgeverij Bruna ervoor om een stilistische illustratie van James Bond (Sean Connery stond model voor deze illustratie) tot in den treure te gebruiken. De omslagen van herdrukken van *James Bond* die de laatste jaren worden uitgegeven, bevatten alle een (niet spannende) identieke foto van een hand met een revolver.

rich.thomassen@stripschrift.nl

DOLF HELL

DOLF HELL (1941) IS OUD-REDACTEUR VAN DE REKLAMEVAKBLADEN *ARIADNE* EN *ADFORMATIE*. VOOR *STRIPSCHRIFT* ZAL HIJ GELEGELD PUTTEN UIT ZIJN BOEKVENTIEL OVER REKLAME EN STRIPS

Tweede ronde voor melkheld

RECHTS, VAN BOVEN NAAR BENEDEN:
- Joris Driepinter door Prad in 1965/1966
- Joris Driepinter in 1967.
- René Windig en Eddie de Jong gaven Joris ooit een gastrol in *Heinz*.
- Een herboren Driepinter in 2010.

ONDER - Kennismaking met Joris in 1965.

GEHEEL ONDER - De voorloper van Joris Driepinter op een affiche, gesigneerd door

BRON WWW.RECLAMEARCHIVAAL.NL

Strips en reclame hebben in Amerika dezelfde bakermat: Madison Avenue in New York. Daar ontstond in 1952 ook *Mad* (ison Avenue!), het stripblad dat zelf geen advertenties opneemt. Door die onafhankelijkheid kon *Mad* reclame-uitingen snoeihard persifleren, maar strips zijn vooral een bondgenoot van de reclamewereld. Ze kunnen een ongelooflijke uitdrukkingskracht hebben bij het aan de man brengen van producten en diensten. In de VS gaat dat soms tot het schaamteloze toe, vooral bij het aanspreken van kinderen, maar in Nederland zijn we voorzichtiger. Chef advertentie-exploitatie C. Brandenburg van De Geïllustreerde Pers zei in 1972 nog tegen het reclamevakblad *Ariadne*: 'Het kan heel gemeen zijn om te trachten via kinderen producten te verkopen'.

Ach, wat viel het bij ons toch mee. Flipje van Tiel heeft ons braaf aan de boterham met jam geholpen en het blijft eeuwig zonde dat zo'n droomfiguur voor elke reclameman, nu zo'n terminaal leven leidt. Hij stond toch in de top van reclamehelden van de vorige eeuw. De reclamewereld gaat slecht met zijn iconen om. Opmerkelijk is het daarom dat een andere held – Joris Driepinter – nu wel weer door de Nederlandse Zuivelorganisatie opnieuw is geïntroduceerd. Hij speelde van 1965 tot 1978 een hoofdrol in de melkpromotie gericht op kinderen. De *Donald Duck*-lezers van toen zullen hem ongetwijfeld herinneren. Waarschijnlijk heeft ook meegespeeld dat Driepinter in 2007 als enige stripfiguur aanwezig was op de tentoonstelling *Held* in de Nieuwe Kerk in Amsterdam. Hij stond daarmee plotseling op één lijn met Michiel de Ruyter.

Het moet gezegd worden: Flipje is inderdaad een softie vergeleken bij Joris, die hele vrachtwagens en olifanten optilt na het dagelijks drinken van drie glazen melk. Al in 1954 lanceren het Zuivelbureau en reclamebureau Palm de populair geworden slagzin 'Met melk meer mans', die onder meer wordt vergezeld door komische strips in de dagbladen en op affiches. Een jongetje op een affiche uit 1956, die maar liefst vijf heren optilt kan worden gezien als de voorloper van Joris Driepinter. Dan stapt het Zuivelbureau over naar reclamebureau Prad en wordt de baanbrekende M-brigade-campagne geconcipieerd, gericht op de 'zware gebruikers' van 5 tot 15 jaar.

Voor ongeveer dezelfde doelgroep komt in 1965 de echte Joris Driepinter op het toneel. In een serie affiches, advertenties, filmpjes en in versjes van Mies Bouhuys (1927-2008) worden kinderen aangemoedigd om drie glazen melk per dag te drinken. De campagne is ontwikkeld door Paul Mertz (1938) van Prad, die later de Driepinter-teksten zelf ging schrijven, maar niet in versvorm.

Paul Mertz vertelt op z'n website dat de campagne op een regenachtige Hemelvaartsdag in1964 kwam uit het brein van ideeënman en tekstschrijver Dimitri Frenkel Frank (1928-1988). Hij bedacht ook de naam Joris Driepinter. De melkheld is deels allochtoon. De schepper van zijn uiterlijk is de Deen Ib Antoni Jensen, geboren in 1929 en in 1973 overleden bij een hotelbrand in Kopenhagen. Jensen had sterke banden met Nederland. Al in 1963 orienteerde hij zich bij bureau Prad.

Over de nieuwe Joris, die voorlopig drie jaar mag blijven, zegt oud-Prad-directeur Mertz: 'Tikje veranderd, maar nog altijd even sterk.' De reacties van reclame- en marketingmensen op de website van het reclamevakblad *Adformatie* zijn gemengd. Sommigen vinden het reanimeren van oude reclame-iconen een beetje creatieve armoede. Anderen vinden het afstoffen van Joris briljant, maar waarschuwen dat Joris vooral bekend is bij de generatie van boven de 35. Wat zouden die ervan vinden als het Kwatta-soldaatje van hún ouders en grootouders weer van verlof terugkwam?

dolf.hell@stripschrift.nl

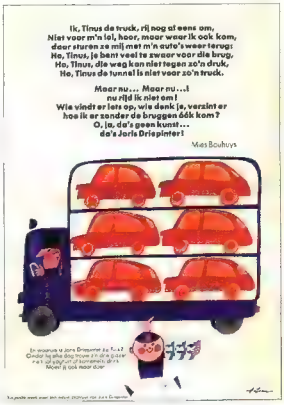
Ik, Tinus de truck, rij nog al eens om,
Niet voor m'n lol, hoor, maar voor ik ook kom,
door sturen ze mij met m'n auto's weer terug:
Ho, Tinus, je bent veel te zwaar voor die brug.
Ho, Tinus, die weg kan niet tegen zo'n druk,
Ho, Tinus de tunnel is niet voor zo'n truck.
Maar nu... Maar nu...!
nu rijd ik niet om!
Wie vindt er iets op, wie denkt je, verzint er
hoe ik er zonder de bruggen óók kom?
O, ja, da's geen kunst...
da's Joris Driepinter!
Mies Bouhuys

Adrien Floch

De intrige van Ythaq

MAT SCHIFFERSTEIN

Op jonge leeftijd debuteerde Adrien Floch met de korte sciencefictionreeks *Fatal Jack*, waarvan in 1999 twee delen bij uitgeverij Talent verschenen. Ook van zijn volgende reeks, *Slhoka*, verschenen twee delen in vertaling bij Blitz/Talent, albums die snel in vergetelheid raakten, maar dat kun je van de succesreeks *Ythaq*, die Floch nu maakt op scenario van Christophe Arleston, beslist niet zeggen. En het is zeker niet alleen aan de vertelkwaliteiten van de schrijver van *Lanfeust* te danken dat deze serie zo'n ongekend succes is.

RECHTS – Tijdens het stripfestival van Erlangen waar Floch dit jaar te gast was maakte hij dit zelfportret.

Je hebt een heel aantrekkelijke tekenstijl.

Adrien Floch: Eh *(lacht)* bedankt!

Heb je een professionele opleiding gehad?

Nee, ik ben op een vroege leeftijd begonnen met strips tekenen. Op mijn achttiende begon ik aan een strip die *Fatal Jack* heette, in een stijl die wat verschilt van wat ik nu maak. Ik tekende een beetje naar de Frans-Belgische school en het heeft zich langzaam ontwikkeld naar wat ik nu maak. Ik heb drie delen van *Fatal Jack* gemaakt en nu werk ik aan het achtste deel van *Ythaq*.

Wat voor strip was *Fatal Jack*?

Fatal Jack was een sciencefictionstrip. Ik was heel jong, mijn scenarist ook, we deden zo goed mogelijk ons best en maakten alle fouten die debutanten maken. Het resultaat was niet al te best, we wisten toen nog niet goed hoe een strip werkte.

Was de strip in kleur?

Ja, ja, die was in kleur. *Fatal Jack* liep absoluut niet in Frankrijk, maar de uitgever, Soleil, liet me toch drie delen maken. Toen het derde deel ook zo slecht verkocht, dacht ik dat ik het voor mij einde verhaal was. Maar toen ik een gesprek met de uitgever had, zei hij dat hij me nog een kans wilde geven en dat ik een project van mezelf voor kon stellen. Hij zei: *Fatal Jack* verkoopt absoluut niet, maar volgens mij heb jij een heleboel geleerd, dus doe een voorstel en ik kijk of ik het neem of niet. Toen heb ik hem *Slhoka* voorgesteld. En die serie deed het een stuk beter

Slhoka was een fantasy-strip?

Ja, het was fantasy-achtig, met wat ouderwetse technologie erbij. Een soort retro-fantasy dus. Het werden ook drie delen, maar geschreven door een andere scenarist, Ulrig Godderidge. Intussen nam Arleston contact met me op en stelde me voor om samen te gaan werken aan een project dat *De schipbreukelingen van Ythaq* heette (dit is nog steeds de franse reekstitel. MS) en daar heb ik natuurlijk ja op gezegd, want ik kende Arlestons werk heel goed, ik was dol op *Lanfeust*, ik vond dat erg goed. We zijn begonnen met *Ythaq* en dat was een enorm succes vanaf het begin. Ik moest nog een deel van *Slhoka* maken, om het verhaal af te ronden. Ik heb nog ongeveer de helft van het album getekend, maar aan het eind lukte me dat niet meer, ik had er geen tijd meer voor. Een andere tekenaar heeft het toen van me overgenomen.

BOVEN – Het vertrouwen tussen tekenaar en inkleurder levert verrassende resultaten op, zoals hier voor omslagbeeld van *Silhoka* voor *Lanfeust Mag*.

En dat was het einde van *Silhoka?*
Nee, die trilogie is klaar, maar de tekenaar en de scenarist zijn nu bezig met een tweeluik.

Arleston

Hoe gaat Arleston te werk? Praat hij over het verhaal voordat hij met het uitwerken van het scenario begint?
Nou, Arleston heeft een idee over het verhaal als geheel, maar hij zegt daar maar weinig over. Ik ontdek het verhaal stukje bij beetje, dus hij houdt het verrassend voor me. Hij beschrijft steeds de scènes van twee, drie platen. Ik teken ze omdat ik het vervolg wil weten. Ik lees en dan: 'Wauw... wat gaat er nu gebeuren?
Ik moet snel tekenen om te weten hoe het verder gaat...' Dat werkt heel goed, want ik ben er dol op om series te lezen of op tv te zien, het is een zelfde soort verslaving.

Het is inderdaad een nadeel als je als tekenaar ook het scenario schrijft, want dan ken je het hele verhaal en wordt het tekenen soms routine.
Is Arleston heel precies wat zijn beschrijvingen betreft of laat hij je veel vrijheid?
Meestal, als hij een nieuw personage opvoert...

...geeft hij je een uitgebreide beschrijving?
Nee, hij geeft geen beschrijving van het uiterlijk, maar van het karakter. Hij beschrijft de psychologie en ik pas het uiterlijk daaraan aan.

Je hoeft niet veel scènes opnieuw te tekenen voor hem?
Nee, geen scènes, maar af en toe details. Of een verandering in de mise-en-scène, als de tekening niet goed genoeg leesbaar is, dan wijst hij op iets wat ik over het hoofd gezien heb, dat gebeurt wel eens.

Stuur je hem de potloodschetsen?
Nee, de uitgewerkte pagina's. Het gebeurt toch bijna nooit dat ik iets opnieuw moet doen.

Zelf werk je in zwart/wit, de inkleuring doet iemand anders, eerst Crazytoons, nu Claude Guth. Die leveren ook heel fraai werk af. Geef je hun veel aanwijzingen hoe jij dingen wilt hebben?
Nee, als ik vertrouwen heb in de inkleurder, laat ik hem begaan. Ik wil dat de inkleurder zich het materiaal eigen maakt en niet dat ik hem de hele tijd ga zeggen wat hij moet doen. Ik geef alleen aan of een scène zich naar mijn idee overdag of 's nachts afspeelt, of het slecht of mooi weer is, want ik teken geen wolken. Maar voor de rest is het zijn werk en hij heeft daar veel meer gevoel voor dan ik. Hij gebruikt mijn materiaal zoals ik de tekst van Arleston gebruik. Ik doe daarmee wat ik wil, zolang ik de tekst niet verander. Want als ik dingen ga tekenen die niet in het scenario staan, kan dat problemen veroorzaken. Hetzelfde geldt voor de inkleurder.

Werk je fulltime aan *Ythaq?*
Op het moment wel. We maken nog twee delen. Met deel 9 eindigt de reeks. Dan gaan we nadenken over nieuwe projecten.

Jullie zien elkaar regelmatig?
Ja, hoewel we niet meer in dezelfde plaats wonen. Ik woonde in Aix-en-Provence, waar hij ook werkt, maar ik ben naar Brussel verhuisd; mijn vrouw is Brusselse. Wat het werk betreft is er niet veel veranderd, we communiceren heel veel via het internet en van tijd tot tijd zien we elkaar op een festival of zo.

Weet je iets over je publiek? Ik heb de indruk dat *Ythaq* net

BOVEN EN ERNAAST - **Omslagbeeld voor het nog te verschijnen achtste deel van *Ythaq*. Ook hier is goed te zien wat kleur toevoegt aan het zwart/wit lijnwerk.**

RECHTS - **Met de illustratie voor de titelpagina van *Ythaq 8* wordt een nieuwe tegenstander van Graniet en haar vrienden gepresenteerd.**

zo veel door vrouwen als door mannen gelezen wordt.

Ja, ik heb gemerkt dat *Ythaq* een serie voor een groot publiek is. De lezers zijn van alle leeftijden, dat vind ik heel bijzonder. En er zijn inderdaad heel wat vrouwen die *Ythaq* lezen, maar ik weet niet precies waarom. Ik lees zelf veel en mijn ervaring is dat je een serie niet volgt vanwege het goeie tekenwerk. Misschien het eerste deel, maar als het scenario middelmatig is, dan kan het tekenwerk het verhaal niet redden. Misschien werkt de chemie tussen Arleston en mij, of zijn het vooral de personages die goed 'werken'. Bij voorbeeld de aantrekkelijke, vrouwelijke personages...

Heb je een voorkeur voor bepaalde de personages?

Nee, ik vind alle personages die we voor *Ythaq* gecreëerd hebben erg leuk, maar als ik signeer valt me op dat vaak dezelfde personages gevraagd worden. In de eerste plaats Callista, die het meest sexy is, en als tweede Granïet

Zijn er dingen die jij heel graag tekent? Bepaalde dingen die je voorkeur hebben?

Ja, ik ben dol op scènes die zich in de natuur afspelen. Ik vind het veel moeilijker als ik een decor moet construeren, een stad, een ruimtevaartuig, een of ander stuk techniek... dat kan ik wel, geen probleem, maar ik teken veel liever een berglandschap of bos.

Heb je het idee dat er een bepaalde ontwikkeling in de verhalen van *Ythaq* zit?

In het algemeen kun je zeggen dat Arleston ervan houdt de lezer te laten reizen, dat zie je in al zijn series. Vaak kiest hij voor een nieuw boek ook een nieuwe wereld, de sfeer verandert dan en het grote voordeel is dat hij zo ook elk boek een eigen karakter kan geven.
Hij laat bij voorbeeld een boek zich in de sneeuw afspelen, of op een tropische eiland, of in de bergen, telkens weer iets anders, met een andere sfeer. Die afwisseling vind ik heel goed, heel prettig.

Het viel me op, dat Arleston in verschillende series vaak hetzelfde groepje personages opvoert.

Ja, dat heb ik vaker gehoord. Arleston zou de neiging hebben om wat hij in *Lanfeust* heeft gedaan steeds opnieuw te gebruiken, namelijk het archetype van de groep. Nou... ja en nee. Tenminste, dat is mijn visie, eigenlijk zou je dat aan hèm moeten vragen. In de eerste plaats is hij gespecialiseerd in fantasyverhalen en in de tweede plaats is zijn sterke punt niet de intrige of de wereld waarin het zich afspeelt, hij is vooral sterk in de uitwerking van de relaties tussen de verschillende personages. Hij schrijft hele goeie dialogen, hij weet hoe hij personages moet laten praten en zo werkt hij de relaties tussen al die personages uit... en dóór die personages krijg je dan zin in het verhaal te duiken! Het is bij hem niet zo, dat je door het verhaal zin krijgt om te personages te ontdekken,

het is andersom. Dus, inderdaad, je komt dat archetype van de groep steeds bij hem tegen, maar het is ook zijn kracht. Hij doet dat heel erg goed. Het is niet steeds hetzelfde, want de personages zijn verschillend. Hij kan geweldige dialogen schrijven, maar dan heb je ook meerdere personages nodig...

Hij heeft ook heel veel humor.

Niet altijd, maar in *Lanfeust* was dat zijn sterke punt, de humor. Allerlei soorten grappen, op allerlei niveaus.

Net als bij *Asterix*. En dat vind je nog terug in *Trollen van Troy*.

Ja, en dat vind je weer minder in *Ythaq*. Eigenlijk zou je kunnen zeggen dat Arleston vaak dezelfde elementen gebruikt, maar niet steeds in dezelfde dosering.

In *Lanfeust* zit veel humor, er speelt ook een avontuur, maar als je het hebt over dosering zit er meer humor in dan avontuur. *Ythaq* is het tegenovergestelde: de intrige is veel belangrijker dan de humor. Dezelfde elementen worden dus in verschillende doseringen gebruikt.

Ken je de andere tekenaars van de Arleston-series?

Ja, ik ken Didier Tarquin (de tekenaar van *Lanfeust van de sterren*. MS) heel goed. Ik heb een jaar of tien in Aix-en-Provence gewoond, we waren buren zo ongeveer, ik zat met hem samen in de kroeg te tekenen, hij heeft me ook veel tips gegeven voor mijn tekenwerk. Hij heeft veel voor me gedaan

En Jean-Louis Mourier, de tekenaar van *Trollen van Troy*?

Die woont in Marseille. Maar we zien elkaar regelmatig en kunnen het goed met elkaar vinden.

Om nog even terug te komen op de beginvraag: je hebt nooit een kunstacademie gevolgd?

Nee, de meeste striptekenaars van nu zijn autodidact. Er zijn tegenwoordig wel opleidingen of cursussen, maar de meesten hebben het zichzelf geleerd. Ze begonnen al heel jong met tekenen, op school tekenden ze hun schriften vol, en hetzelfde verhaal geldt voor mij. Het geheim is dat je heel erg veel leert door zo vroeg te beginnen, je leert door altijd maar te tekenen...

mat.schifferstein@stripschrift.nl

LINKS - Eerder gemaakte tekening bedoeld als omslagbeeld voor *Ythaq 8*. Bij Soleil vond men het een goede illustratie; maar meer geschikt als ex-libris of als poster.

ONDER - Floch beleeft veel plezier aan het tekenen van landschappen, zoals hier uit *Ythaq 7*.

Straffe kost in de Scheldestad

HAN VAN BUUREN

FOTO ANS MOLTEN

Antwerpen, stad van Rubens, tweede stad van België, wereldcentrum van de diamanthandel. Een centrum met veel bezienswaardigheden, goede restaurants, leuke cafés en kasseienstroken waar de organisatoren van de wielerronde Parijs-Roubaix jaloers op zijn. Met Brussel als voorbeeld is men in 2004 ook hier begonnen met het ontwikkelen van een stripmurenroute. Een initiatief waar de stad terecht 'fier' op is. We drinken een 'bolleke' in café Den Engel op de Grote Markt, praten met initiatiefneemster Lin Torfs en maken een wandeling 'langsheen' de 'plezante' schilderingen.

BOVEN - Lin Torfs in haar galerie op de eerste verdieping van stripwinkel Mekanik. Samen met Johan Bijttebier nam zij het initiatief voor een stripmurenroute in Antwerpen.

Aanleiding voor het ontwikkelen van de stripmurenroute was de benoeming van de stad tot World Book Capital. Een initiatief van de Unesco in 2003. Reden om dat jaar verschillende activiteiten te ontwikkelen om het boek in de schijnwerpers te plaatsen. Lin Torfs, van stripspeciaalzaak Mekanik aan de Sint Jacobsmarkt, en advocaat Johan Bijttebier kregen de kans om een lang gekoesterde wens te realiseren: een stripmurenroute in Antwerpen.

Bijttebier, stripverzamelaar en klant in de winkel van Lin, was opnieuw voor vier jaar tot gemeenteraadslid benoemd. Hij vroeg haar of ze nog leuke projecten had op het gebied van kunst en cultuur. Lin haalde onmiddellijk het stripmurendossier tevoorschijn waar ze een paar jaar aan gewerkt had. Zo had ze gesproken met de Brusselaars van Art Mural, het bedrijf dat al meer dan 40 stripmuren in Brussel heeft geschilderd, had ze de muren in Brussel bekeken en van uitgeverij Standaard de rechten verworven om stripfiguren van hun auteurs te gebruiken.

Voor de realisatie van het project richtten zij de organisatie Muurvast op. Johan Bijttebier bewerkte de politiek en bekeek als advocaat het juridische deel. Samen gingen ze op zoek naar sponsors. In overleg met de gemeentelijke commissie monumentenzorg werd besloten om voor de eerste Antwerpse stripschilderingen muren in het centrum van de stad uit te kiezen. In Brussel was immers gebleken dat een stripmurenroute in de binnenstad een toeristische meerwaarde heeft. Wandelend van muur tot muur bekijkt de toerist bezienswaardigheden en ontdekt leuke plekjes en pleintjes.

De muur in het Moriaanstraatje

In tegenstelling tot de muren in Brussel wilde Muurvast in Antwerpen alleen werk van Vlaamse of Nederlandstalige tekenaars laten zien. Sponsors van het eerste uur waren Fortis, uitgeverij Standaard en Mekanik zelf.

Eind 2004 was het zover en werd de bakstenen zijmuur van een huis in het smalle vervallen Moriaanstraatje, één van de oudste straatjes van de stad, door Art Mural van een stuclaag voorzien. In 2005 konden de schilders aan het werk. Het ontwerp werd in lijn op grote papierstroken met behulp van de computer uitgeprint en op de muur geplaatst. Met behulp van kleine gaatjes in het papier werden vervolgens de lijnen van het ontwerp op de muur overgebracht; een tamponneertechniek die vroeger bij het beschilderen van keramiek werd toegepast.

Toen de schildering klaar was werd de muur van een antigraffitilaag voorzien. Je kunt dan op de muur wel graffiti aanbrengen maar die kan er weer afgestoomd worden zonder dat de schildering zelf wordt aangetast. Het ontwerp was van Jan Bosschaert, de striptekenaar die vooral bekend werd door zijn strips *Sam*, *Jaguar* en *De gevernisté vernepelingskes*. Naast de eerste Antwerpse stripmuur werd een bord met de namen van de sponsors geplaatst. Een traditie die bij iedere nieuwe muur nog steeds wordt voortgezet.

Op 29 april 2005 werd de muur ingehuldigd door Lieve Stallaert en Philip Heylen van het Antwerpse gemeentebestuur. Ook Burgemeester Patrick Janssens was aanwezig. Van zo'n gebeurtenis maken ze in de Scheldestad natuurlijk een groot feest met een harmonie, ballonnen, een optocht en natuurlijk het drinken van veel 'bollekes' De Koninck. In de

FOTO ARS NOLTEN

FOTO ARS NOLTEN

LINKS EN ONDER - De eerste stripmuur in Antwerpen van Jan Bosschaert in het smalle vervallen Moriaanstraatje, een zijstraat van de Wolstraat in de buurt van de Grote Markt en het Hendrik Conscienceplein. Het originele beeld staat vlakbij op het Hendrick Conscienceplein. Hendrick Conscience, de man die volgens de Vlamingen zijn volk leerde lezen, kijkt verbaasd naar de leeuwenkop van de fontein die geen water maar letters en stripboeken spuit.

FOTO Muurvast

smalle Moriaanstraat is er geen ruimte om de schildering goed te bekijken. Als je in de Wolstraat loopt, een winkelstraat vlak bij de grote markt, valt de smalle zijstraat met de beschilderde muur nauwelijks op. Je loopt er zo voorbij. Omdraaien en teruglopen dus.

Op de afbeelding zien we in kikvorsperspectief het beeld van Hendrik Conscience, de oorspronkelijk Frans sprekende auteur van het boek *De leeuw van Vlaanderen*, de man die zijn volk leerde lezen. Het originele beeld staat vlakbij op het fraaie Hendrik Conscienceplein voor de stadsbibliotheek. Aan de overkant ligt de Carolus Boromeuskerk. Op het ontwerp spuit, tot grote verrassing van Hendrik Conscience, de leeuwenkop voor het beeld geen water maar letters en stripboeken. Deze eerste muur bleek een groot succes.

Suske en Wiske

De zaken werden voortvarend aangepakt. De tweede stripmuur werd op 13 mei 2006 ingehuldigd. Na het succes van de eerste muur was de gemeente ook bereid om voortaan een subsidie te verlenen; ongeveer 1/3 van de totale kosten.

We kunnen de muur bekijken in de Korte Ridderstraat, vanaf de Wolstraat ongeveer 10 minuten lopen. Een nieuwbouwwijkje in het oude centrum vlak bij de Sint Andrieskerk en de Vrijdagmarkt. Je bent hier in de buurt van de voetgangerstunnel onder de Schelde uit 1931. Op de Vrijdagmarkt kun je het museum van het drukkersgeslacht Plantin Moretus bezoeken.

De afbeelding is afkomstig van het omslag van *Suske en Wiske op het eiland Amoras* van Antwerpenaar Willy Vandersteen. Op de rug van Sus Antigoon (volgens Lin Torfs een typische Antwerpenaar) vliegen 'onze helden' door de stadspoort. Het spook, vroeger kapitein, is zoals iedereen weet de stichter van Amoras en gestorven door overdreven alcoholgebruik. Voor straf spookt hij rond met een alcoholfles aan zijn voet en een kurkentrekker door het hoofd. Als je wat naar achteren loopt zie je rechts naast de schildering boven de huizen de torenspits van de Onze Lieve Vrouwe Kerk, de spits die in het album *De stalen bloempot* door een toevallige ontploffing op zijn plaats werd gezet.

FOTO ARS NOLTEN

LINKS - Op de tweede Antwerpse stripmuur zien we het omslagbeeld van het album *Suske en Wiske op het eiland Amoras*, het eerste verhaal met Suske, Wiske en tante Sidonia. En met het spook Sus Antigoon. Volgens Lin Torfs een echte Antwerpenaar.
Als straf voor overdreven alcoholgebruik spookt de oude kapitein rond met een fles aan zijn voet en een kurkentrekker door zijn hoofd.

ONDER - De stripmuren van Muurvast worden aan de onderkant altijd voorzien van een signatuur van de tekenaar (links) en van een signatuur van de schilders van Art Mural (rechts).

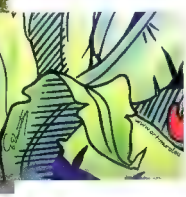

FOTO ARS NOLTEN

FOTO MEKANIK

FOTO ANS MOLTEN

BOVEN - De inhuldiging van de muur van Jan van der Veken aan de Eiermarkt in 2007. Een traditie is dat er altijd ballonnen worden opgelaten.

RECHTS EN RECHTSBOVEN - De stripmuur lees je van links naar rechts waarbij je begint bij de afbeeldingen op de pilaar. In de loop van het verhaal op de muur komen er steeds meer planten voor. De sfeer die eerst regenachtig en somber is eindigt in het aards paradijs.
Rechts naast de muur is het bureau Argus dat zich met het milieu bezighoudt.

FOTO ANS MOLTEN

FOTO ANS MOLTEN

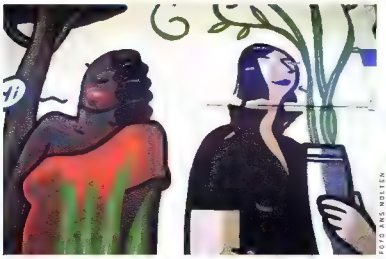

FOTO ANS MOLTEN

RECHTS - De familie Kiekeboe op de hoek van de Paradijsstraat en de Pieter van Hobokenstraat. Op de achtergrond Charlotte, vrouw van Kiekeboe, en met snor hoofdpersoon Marcel. Op de voorgrond zoon Konstantinopel en op de fiets dochter Fanny.

De derde muur

Op 13 mei van hetzelfde jaar kwam de stripmuur van illustrator Jan van der Veken aan de Eiermarkt gereed. Lin kiest bij iedere nieuwe muur bewust voor afwisseling. Een muur met een bekende commerciële strip zoals *Suske en Wiske* wordt gevolgd door een muur van een illustrator of ontwerper die bij de stripliefhebber wat minder bekend is. 'Anders vind ik het zelf ook niet leuk meer', zegt Torfs. We staan hier aan de achterkant van de Boerentoren. In 1981 kreeg het gebouw de status van monument. De eerste wolkenkrabber in Europa met een staalconstructie. De naam van het gebouw is te danken aan de Boerenleenbank die vroeger een kantoor op de begane grond had. Nu zetelt er de KBC Bank. Jan van der Veken werd in 2007 voor één jaar tot stadstekenaar van Turnhout benoemd. Voor de Warandestraat van deze stad heeft hij nog een tweede muurschildering ontworpen. De tekenaar ontwerpt vooral affiches en boekomslagen en is wereldwijd actief. In Nederland heeft hij onder andere voor *Vrij Nederland* en voor de *Varagids* gewerkt. Je leest de muur van links naar rechts waarbij je begint bij de pilaar. Een verhaal van verstedelijking en de overgang naar de natuur. Op de eerste pilaar waait het sterk. Op die plaats is er door het hoge gebouw altijd veel wind. Vervolgens komen er in de illustratie steeds meer planten voor. Het verhaal eindigt in het aards paradijs. Een verwijzing naar de natuur. Dit is niet toevallig omdat rechts, direct naast de muur, het bureau Argus zit dat zich in Antwerpen met het milieu bezighoudt. Een muurschildering op een uitstekende locatie die door de toeristen vaak gefotografeerd wordt.

FOTO ANS MOLTEN

FOTO ANS NOLTEN

FOTO ANS NOLTEN

FOTO ANS NOLTEN

ONDER - De *Cordelia*-muur van Inge Hermans op de achterkant van de mensa van de Anwerpse universiteit. Het figuurtje Cordelia dat met minimale middelen getekend is, is uiterst geschikt voor het afbeelden op groot formaat. Ze acteert op de muur steeds als een student(e) met een studieboek. In de teksten op de achtergrond worden alle faculteiten van de Antwerpse universiteit genoemd.
LINKS - Cordelia gebruikt één van haar studieboeken om als een mannequin te oefenen voor een goede houding.

De familie Kiekeboe

Op 5 mei 2007 was het weer tijd voor een populaire strip. In aanwezigheid van de Antwerpse snorrenclub en de (inmiddels overleden) tekenaar Jef Nys van *Jommeke* werd muur nummer vier ingehuldigd.
We zien de voltallige familie Kiekeboe met de bijfiguren van tekenaar Merho. De Kiekeboereuzen uit Zulte waren vanzelfsprekend ook van de partij. De schildering bevindt zich op de hoek van de Paradijsstraat en de Pieter van Hobokenstraat. Let op het Mariabeeldje met scheve lantaarn op de hoek van de gevel. Zeer typerend voor deze oude wijk die door de toeristen meestal wordt overgeslagen.
Ook in Hasselt, het Vlaamse Schiedam, heeft de familie Kiekeboe een eigen muur met als motto 'Hasselt jeneverstad'. Merho (Robert Merhottein) is net als Willy Vandersteen in Antwerpen geboren. Hij vindt zichzelf geen tekenaar maar verteller. Zijn motto is: niet moeilijk doen.

FOTO ANS NOLTEN

FOTO ANS NOLTEN

De muur in de universiteitswijk

In datzelfde jaar werd vrijdagmiddag 30 november in de Keizerstraat tegenover huisnummer 62 onder begeleiding van fanfare 'De Rustende Moeders' door burgemeester Patrick Janssens de muur van illustratrice Ilah *(Cordelia)* ingehuldigd.
We zijn hier in de universiteitswijk van Antwerpen. Het brede fresco is aangebracht op de achterkant van de mensa van de universiteit.
Op de muur acteert Cordelia als student, te zien aan het studieboek dat steeds een rol speelt. Op de achtergrond van de afbeelding kunnen we in

FOTO ANS NOLTEN

FOTO ANS MOLEN

FOTO ANS MOLEN

BOVEN - De *Kaas*-muur van Dick Matena op de achterkant van de stadsbibliotheek in de Keizerstraat. De afbeelding is gebaseerd op het omslag van de verstripping van de roman *Kaas* van Elsschot. Laarmans die niet toevallig sterk lijkt op auteur Elsschot loopt over de grote markt van Antwerpen met uiteraard... een tas Hollandse kaas. Een schildering van 3 meter breed en 10 meter hoog.

RECHTSBOVEN - Muur van Philip Paquet. In samenspraak met Lin Torfs werd uiteindelijk gekozen voor één illustratie die over zes ramen is verdeeld. De afbeeldingen zijn aangebracht op zes blinde ramen boven wijnbistro Patine aan de Leopold De Waelstraat. Aan de overkant ligt het bekende jazzcafé Hopper. Op het detail rechts kijkt een meisje weemoedig voor zich uit en luistert naar jazzmuziek. Op de details geheel rechtsboven een knipoog naar de vrouwelijke wagenmenners van het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten in de nacht, en de foto van Wannes van der Velde.

kleur alle namen van de faculteiten van de Antwerpse universiteit lezen. Volgens Lin Torfs maakte een bewoonster aan de overkant van de muur bezwaar tegen het ontwerp. De afbeelding en de kleuren pasten niet bij haar interieur. Ilah, pseudoniem voor Inge Hermans, is één van de zeldzame vrouwelijke tekenaars van het bloeiende Vlaamse strip- en cartoongilde. Hermans kan vergeleken worden met de vrouwelijke Nederlandse generatie striptekenaars als Maaike Hartjes, Barbara Stok en Gerrie Hondius. Ze tekent met minimale middelen, gebruikt heldere kleuren en veel tekst. De verhaaltjes gaan over relaties tussen mensen. Aan de inhoud is te merken dat ze naast haar opleiding in toegepaste grafiek op Sint Lucas in Brussel ook filosofie heeft gestudeerd. Wie de muur gezien heeft moet vooral niet vergeten om ook het Antwerpse Begijnhof te bezoeken aan de Rodestraat; dat is niet ver weg.

FOTO ANS MOLEN

Dick Matena

De zesde stripmuur, die in 2008 werd ingehuldigd, is van niemand minder dan Dick Matena. Zijn werk is aangebracht op de achterzijde van de stadsbibliotheek en betreft een schildering van 3 meter breed en 10 meter hoog: Laarmans uit de roman *Kaas* loopt met een tas met kaas over de grote markt van Antwerpen... het omslag van de Elsschot-verstripping van Matena.
Voor de schilders van Art Mural was het een uitdaging om de aquareltechniek van Dick Matena zo goed mogelijk na te bootsen. Aquarel is immers een transparante verf. Heel ander materiaal dan de dekkende muurverf waar de schilders van Art Mural mee werken. Matena was zeer verrast door het fraaie resultaat. Naar eigen zeggen viel hij achterover van verbazing.

Het Zuid

In 2009 werd op zaterdag 29 augustus de voorlopig laatste stripmuur ingehuldigd. Om hem te bekijken moet je helemaal naar de Leopold De Waelstraat, een wijk die in Antwerpen 'Het Zuid' wordt genoemd. Eén van de *hotspots* van de stad, met talloze cafés, kunstgaleries, chique winkels en drie musea. De winkel van de beroemde modeontwerpster Ann Demeulemeester is vlakbij het artistieke centrum van Antwerpen. In de verte zie je het nieuwe Justitiepaleis dat vanwege de puntige daken ook wel het vlinderpaleis wordt genoemd. Vanaf de grote markt naar de Leopold De Waelstraat is het ongeveer tien minuten lopen. Links van de afbeeldingen boven wijnbistro Patine, één van de sponsors, zien we op het Leopold De Waelplein de laat 19e-eeuwse neoclassicistische voorgevel van het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten. Op een fraaie zomeravond heerst er een Franse sfeer met op de terrassen modieus geklede jonge mensen. De Sinjoren (inwoners van Antwerpen) zijn hier nog onder elkaar. Nederlandse dagjesmensen, fanatieke weekendbezoekers van Antwerpen, hebben dit pleintje nog niet ontdekt. Het ontwerp is van Philip Paquet. Een Antwerpse tekenaar waarvan inmiddels zeven albums zijn uitgebracht. Zijn meest succesvolle strip was het boek over het leven van jazzlegende Louis Armstrong. Aan de overkant ligt het, voor Antwerpenaars zeer bekende, Jazzcafé Hopper waar op zondag en maandag concerten worden gehouden.
In tegenstelling tot de andere Antwerpse stripmuren zijn de afbeeldingen in zes blinde ramen aangebracht. Philip Paquet had aanvankelijk voor ieder raam een afzonderlijk ontwerp gemaakt. In samenspraak met Lin Torfs werd het uiteindelijk één grote tekening die over zes ramen is verdeeld. Een dametje zit in een café te lezen. Voor haar op de tafel staat een

FOTO ARS NOLTEN

glas wijn dat natuurlijk verwijst naar wijnbistro Patine, de eigenaar van het pand. Achter haar hangt een foto van de legendarische Vlaamse zanger Wannes van der Velde die in 2008 overleden is. Het raam linksboven is een knipoog naar de beelden van de vrouwelijke wagenmenners boven de voorgevel van het museum. Onder dit raam zien we een sfeerafbeelding van het plein en tenslotte de verstripte biografie van Louis Armstrong van Philip Paquet. De kleuren van de muur zijn rustig en ingetogen zodat de afbeeldingen passen bij de sfeer van de wijk.

De volgende muren

Het is de bedoeling dat er in het stadscentrum nog drie muren gerealiseerd worden. De achtste muur komt op de hoek van het Frans Halsplein vlakbij stripwinkel Mekanik. Op die muur is *Jommeke* aan de beurt. Het ontwerp wordt gemaakt door Studio Jef Nys; de tekenaar zelf overleed in 2009. Verder heeft Lin Torfs plannen voor een stripmuur gewijd aan tekenaar Kim Duchateau *(Esther Verkest)* en Pieter de Poortere *(Boerke)*. Zodra er in het centrum tien muren gereed zijn wordt er een nieuwe brochure gemaakt. Het mapje met plattegrond van Muurvast waar de eerste zes stripmuren op ansichtkaarten zijn afgebeeld is namelijk al uitverkocht. Daarna gaat men verder met muren in de randgemeenten. Als eerste onderwerp denkt Lin aan *De Rode Ridder*. Muurvast gaat door zolang ze sponsors kunnen vinden. De schilders van Art Mural geven tien jaar garantie en een muur kost gemiddeld €25.000. Men kan overigens niet van de eigenaars eisen dat een muur tien jaar in dezelfde staat blijft, een risico voor de initiatiefnemers. Beschadigingen die bij voorbeeld te wijten zijn aan een slechte onderlaag worden hersteld, zoals dat bij de muur van *Suske en Wiske* nodig was. Daar verdween een deel van het beeld omdat er te veel vocht in de stuclaag zat. Huiseigenaren krijgen geen vergoeding.

Toekomst

Op het internet worden de muren op een Google-plattegrond keurig aangegeven. Ook de website van Muurvast geeft informatie. Veel lof voor dit initiatief waarbij in het openbaar aandacht wordt besteed aan literatuur, de illustratie en de Negende Kunst. In Nederland kunnen liefhebbers stripschilderingen bekijken die diep in een parkeergarage in Haarlem verborgen zijn. Een initiatief naar aanleiding van een editie van Stripdagen Haarlem. Ook de gemeente Breda is van plan om naar aanleiding van de jaarlijks stripbeurs een aantal randactiviteiten te ontwikkelen zoals het organiseren van exposities en (als het lukt) het schilderen van stripmuren. Breda wil zich in de toekomst weer presenteren als stripstad van het zuiden. In de gemeente organiseerde Het Stripschap vroeger de befaamde Stripdagen in het Turfschip, een complex dat inmiddels is afgebroken. Tijdens Stripbeurs Breda in maart van dit jaar zijn leden van het gemeentebestuur in de stand van Mekanik op bezoek geweest om informatie in te winnen. Ook was er een vervolggesprek in Antwerpen. Lin Torfs heeft immers veel ervaring met het ontwikkelen van dit soort activiteiten. Lin zelf zit ook niet stil. Naast het organiseren van exposities en alle andere activiteiten in haar galerie op de eerste verdieping van haar stripwinkel is ze deze zomer één van de organisatoren van de Antwerpse kunstmarkt 'Lambermontmartre' op de Lambermontplaats in Het Zuid. De laatste kunstmarkt wordt gehouden op 26 september.

han.van.buuren@stripschrift.nl

[BITS & PIECES → GAMES]

Clank dankt zijn naam aan een onomatopee. Het metalen robotje klettert tegen de wand als zijn maatje Ratchet zijn raket een beetje laat tollen. U snapt het al: 'Clank' wordt als gevolg van die botsing zijn bijnaam. De eigenlijke naam van het kleine robotje met een hoop kunstmatige intelligentie aan boord is XJ-0461. Hij is geboren in de robotfabriek op de planeet Quartu onder serienummer 85429671. Zijn belangrijkste taak in het leven is bewaker van de grote klok.

Zo, nu zijn we weer bij de gameland. Sony heeft zojuist de laatste aflevering van de trilogie *Ratchet en Clank Future* uitgebracht voor de Playstation. Het spel is vanaf zeven naar geschikt bevonden. Even een citaat uit een review door een enthousiaste gebruiker.

Ratchet and Clank Future: A Crack in Time is een uitstekende afsluiter van de trilogie. Het verhaal is genaad, de actie-elementen zijn erg tof en de puzzels hebben lekker veel uitdaging te bieden. Laten we hopen dat ontwikkelaar Insomniac Games besluit om de serie snel te voorzien van een nieuwe subfranchise. Al is het maar om zo nu en dan te kunnen genieten van de memorabele oneliners van Captain Quark, de visuele pracht en de meest exotische wapens. Het is duidelijk, hier is niet een zevenjarige aan het woord. De diversiteit aan wapens is inderdaad indrukwekkend, zeker voor een gemiddelde zevenjarige. Naast de standaard futuristische geweren en slagwapens kun je ook met een ijstooltje personen bevriezen, en een visje wordt een vreselijk wapen als het op de vijand loert.

De verteller heeft zojuist het gehele spel in een ruk geheel uitgesproken. Tekstgespot is hij ook wel een beetje. De animaties zijn prachtig, de dialogen holdwaas en de stemmen niet misselijk. De verhaallijn is niet al te lang. Na een minuut of acht concludeert de aandachtige alweer op het beeldscherm. Daarnaast is het spel soms wat te simpel. Zoals het hoort in de sociale media van de diverse mede-babbelaars komt er aanvullende kritiek.

Ik krijg steeds meer een *seen-that, done-that*-gevoel als het een nieuwe *R&C* spel. De franchise ontwikkelt zich te langzaam, tijd voor Insomniac om iets nieuws te doen aldus een volledig uitgespeelde gamer.

Sinds de introductie in 2002 heeft het spel een mooie evolutie doorgemaakt. De *Ratchet en Clank*-spellen kennen een Pixar-achtige visuele stijl, wat ontzettend goed uitpakt. De omgevingen en personages bevatten ongekend veel kleur en detail. Het is de moeite waard om zo nu en dan even te stoppen met spelen en te genieten van het fraais dat op je beeldscherm getoverd wordt.

Nog een versie maken heeft echter geen zin. Want de gamers hebben het wel gehad met *Ratchet en Clank*. Dus wat nu? In samenwerking met WildStorm, een dochterbedrijf van DC Comics, heeft Sony besloten een serie strips te gaan uitbrengen van het vrolijke duo *R&C*. De eerste *R&C*-strip zal op 8 november in Nederland verschijnen. Schrijver TJ Fixman van de spellen doet ook de strips. Adam Archer tekent.

Een interessant fenomeen. We gaan iets nieuws beleven. Een heuse driedimensionale gameheld is uitgepierd in zijn levensloop. Vervolgens maken we van de levende gameheld een tweedimensionale stripheld. Zowel digitaal als op papier. Waarbij de held nieuwe avonturen gaat beleven in zijn gameleven. De strip als uitmelk-optie voor gepensioneerde gamehelden. Misschien eindelijk het stripproduct dat de brug slaat naar de gamegeneratie. Maar het zo goed de weg naar de laatste snik van de papieren strip.

ben.bits@stripschrift.nl

Erwin Suvaal is in beeld

ARCO VAN OS

Van de illustrator/stripmaker Erwin Suvaal (46) verscheen tijdens Stripdagen Haarlem bij Catullus een bijzonder boek: *In het wild... – Stripmakers gevangen door Erwin Suvaal*. Opvallend is dat er geen enkele striptekening in voorkomt. Het staat vol foto's van signerende stripmakers en is daarmee zijn debuut als publicerend fotograaf.

FOTO ERWIN SUVAAL

Dik Bruynesteyn staat erin (zie boven), maar ook Freek de Jonge en Dick Matena. En Jan van der Voo ontbreekt ook niet. Voor Suvaal, die met tekenen van illustraties en strips in zijn levensonderhoud voorziet, is het boek vooralsnog een eenmalige zijsprong in zijn carrière. 'Ik heb enkele jaren lessen fotografie gevolgd aan de Academie van Beeldende Kunsten Rotterdam, voorloper van de huidige Willem de Kooning Academie', zegt hij. 'Uiteindelijk ben ik afgestudeerd in de richting 'illustratie/advertising', maar fotograferen is wel altijd een hobby gebleven. Ik ga nooit van huis zonder camera. Zo heb ik door de jaren heen al honderden foto's van Rotterdam gemaakt. Dat geeft een mooi tijdsbeeld.

Sinds ik de laatste vijf jaar als professional evenementen bezoek waar striptekenaars hun werk signeren leg ik hen vast terwijl ze daar zitten te werken. Normaal blijven ze – in tegenstelling tot hun stripfiguren – veelal in de anonimiteit; ik geef ze met mijn fotografie nu ook een gezicht.'

Al tijdens zijn jeugd in Rotterdam raakte hij goed bevriend met straatgenoot Jean-Marc van Tol, die later naam zou maken als tekenaar van *Fokke & Sukke*. Van Tol deed Suvaal vorig jaar het voorstel zijn beste foto's te bundelen. 'Ik fotografeer voor mijn lol en het was nooit mijn bedoeling er iets van te publiceren, maar dit leek me wel erg leuk', zegt Suvaal. Van Tol staat er al geruime tijd om bekend dat hij er alles aan doet om het stripverhaal in Nederland te promoten.

Tijdens Stripdagen Haarlem werden diverse foto's geëxposeerd, maar vanwege de warmte trok dat helaas niet veel bezoekers. Op De Stripdagen, eind september, komt er een herkansing. Daar zullen ook foto's worden getoond die het boek niet hebben gehaald. 'De handen op het omslag van het boek zijn trouwens van Alex Wesselink', zegt Suvaal.

Anders en zo...

Zoals gezegd is het fotoboek een zijsprong. Qua strips werkt Erwin Suvaal, samen met scenarist Willem Ritstier, momenteel aan het tweede deel van de serie *Anders*. Deel 1 – *Lucas* – verscheen vorig jaar als laatste 'stuiptrekking' van de inmiddels failliete uitgeverij Bee Dee. Dat project is ondertussen overgenomen door uitgeverij Arboris, die het vervolg – *Lucy* – hoogstwaarschijnlijk zal uitbrengen tijdens De Stripdagen. Volgend jaar zal er nog een afsluitend derde deel verschijnen.

Verder heeft Suvaal, ook samen met Ritstier, een proefpagina gemaakt van *Ward*, een realistische strip voor *Eppo*. Het zou een verhaal worden in de geest van de tv-serie *Lost*. '*Eppo*-uitgever Rob van Bavel vindt de strips die ik voor *Stripschrift* maak professioneler, zei hij toen hij de pagina zag. Ik wil niet al te negatief overkomen, maar met zo'n opmerking kan ik natuurlijk helemaal niets. Dan heb ik liever dat hij zegt dat het zijn smaak niet is.' Van de proefpagina bestaan twee ingekleurde versies: eentje door Suvaal zelf en eentje door Willem Ritstier. De versie van Suvaal staat op de pagina hiernaast.

'Daarnaast ben ik bezig aan een strip in etsvorm, met Pieter van Oudheusden. Het zijn losse etsen die achter elkaar geplaatst een verhaal vormen. Het is een experiment en ligt mijlenver af van het werk dat ik met Willem Ritstier maak. We weten nog niet of het ergens gepubliceerd zal worden. Ook illustreer ik nog steeds de brievenpagina in het tijdschrift *Computer Idee*. De inzender van de beste brief krijgt een gesigneerde print van de tekening toegestuurd.'

Voor het ICT-vakblad *Computable* tekende Suvaal van 2005 tot en met 2008 de strip *Ondertussen op de IT-afdeling...* De beste afleveringen van die strip zullen onder de titel *Helpdesk?* worden gebundeld binnen de collectie *Nederlandse Stripparels*. Ook dàt album wordt gepresenteerd tijdens De Stripdagen.

arco.van.os@stripschrift.nl

PA!
VERDOMME, PA! WAAR BEN JE?
OOK DAT NOG! KLOOTZAKKEN
TING
TING
BANG!
BANG!
TJEEZES! ZE ZULLEN TOM TOCH NIET ONDER VUUR NEMEN?
BANG!
MET ZIJN HARPOENGEWEER IS HIJ GEEN PARTIJ VOOR DIE MOORDZUCHTIGE SCHURKEN.
KIJK EENS WIE WE DAAR HEBBEN! GEEF 'M DE VOLLE LAAG! ALS HIJ ONTSNAPT KRIJGEN WIJ DE VOLLE LAAG ... VAN DE BAAS!
VERDOMME!
IK HAAL HET NIET EENS OM HALVERWEGE DE TRAP TE KOMEN. VEEL KEUS HEB IK DUS NIET ... VOORUIT FRANK! NU OF NOOIT.
...WAT?...
BOF!!!
AAAAH, DAMIAN! DOE IETS! HELP ME!
BLIJF UIT M'N BUURT, GEK!

[DE BOVENTOON]

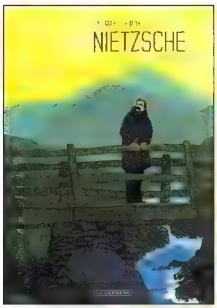

Nietzsche – Vrijheid scheppen

Onfray & Le Roy
Lombard 2010
ISBN 978-90-5581-704-7
Prijs €19
128 pagina's
Kleur (hk)

De uitroeptekens staan voor de volgende waardeoordelen:

!!!!! grote klasse!
!!!! kopen!
!!! middenmoot
!! mwâh
! kastvulling
... door 't putje

Het slotakkoord van het 19e eeuwse denken kwam van Friedrich Wilhelm Nietzsche (1844-1900), die geen enkele filosofische gedachte uit de traditie spaart. Nietzsche is een vrijdenker pur sang, die God, zijn schaduw en tweeduizend jaar Christendom doodverklaart.

Met de dood van God is de mens zijn objectieve criterium voor waarheid kwijt. Er is in de radicale visie van Nietzsche geen absolute maatstaf meer voor goed en kwaad, voor waar en onwaar, voor orde en chaos. Moraal, wetenschap en metafysica raken door de dood van God in een diepe crisis.

Er is maar één manier waarop de mens zijn individuele vrijheid kan redden en dat is zich af te wenden van de wil tot macht en zijn eigen weg te volgen.

De biografie over deze controversiele figuur verschijnt nu in stripvorm, gebaseerd op het (film)scenario van de Franse filosoof **Michel Onfray** met de titel *L'innocence de devenir*. Onfray volgt de jaren waarin de jonge Nietzsche zich losrukt uit zijn verstikkende milieu op de voet. Hij negeert de oproep van zijn familie om dominee te worden en gaat filologie studeren.

Tijdens zijn studie en hoogleraarschap aan de Universiteit van Bazel raakt hij onder de indruk van de componist Richard Wagner.

In deze Bildungsjaren, die worden gekenmerkt door veel reizen naar het Middellandse zeegebied, contacten met zielsverwanten, zoals de Russische Lou Andreas-Salome en de Fransman Paul Ree, ontwikkelt Nietzsche zijn denken. Hij is uit op een evenwicht tussen ideeën en metaforen, beeld en begrip. De duisternis van de waanzin overvalt de 'filosoof met de hamer' rond 1890. Tot zijn dood in 1900 is zijn beperkte wereld een zwart gat.

Tekenaar **Maximilien le Roy** is er in geslaagd om in een impressionistische stijl een zeer sfeervolle grafische biografie te realiseren. Intrigerende close-ups wisselen elkaar af met zwaarmoedige landschappen. Hij heeft het script van Onfray naar zijn hand weten te zetten. Nietzsche's ethische advies 'Wordt wie je bent' staat met hoofdletters geschreven. RB

Stoere demon bindt strijd aan tegen

Zeventien jaar na het Amerikaanse debuut verschijnen dan eindelijk de eerste twee delen van *Hellboy* in Nederlandse vertaling. Hellboy (echte naam: Anung un Rama) is een demon die op aarde terechtkwam door occulte rituelen, op initiatief van Himmler en met steun van Hitler, aan het eind van de Tweede Wereldoorlog ten behoeve van het project Ragnarok. Daarbij werden de nazi's bijgestaan door de magier Grigori Raspoetin. Deze figuur is gebaseerd op de gebedsgenezende intrigant Raspoetin, een monnik die in het begin van de 20e eeuw veel invloed uitoefende aan het Russische hof. Zo zijn er veel elementen in de *Hellboy*-verhalen verwijzen naar vooral Europese geschiedenis en folklore, en die zo de spannende avonturen een extra laag bieden voor de meer ontwikkelde lezertjes.

Raspoetin had grote plannen met Hellboy, maar de geallieerden verstoren de occulte riten en uiteindelijk komt Hellboy onder de hoede van professor Trevor Broom Bruttenholm, expert in paranormale zaken. Voor degenen die de (animatie)films of computerspelen met Hellboy nog niet heeft gezien: de innemende, laconieke held heeft hoeven, een staart, een arm die van steen is en horens die hij regelmatig bijvijlt. Hellboy maakt gebruik van bij-

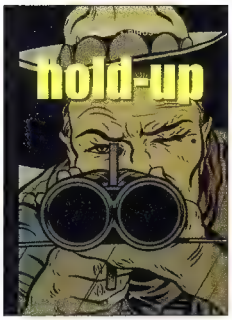

Een ouwetje die het nog goed doet

Pascal Mesemberg, die **Mezzo** als pseudoniem hanteert, en **Michel Pirus** bieden in *Hold-up* de lezers een ongeregeld zooitje hoofdrolspelers. Vrijwel ieder personage wordt qua rol en qua uiterlijk *over the top* gepresenteerd. Zijn het geen veel te dikke misdadigers of sheriffs, dan wel hebben ze een uit het lood geslagen gezicht, een onooglijk gebit of een veel te schraal postuur. Ook het acteerwerk is vaak net wat te zwaar aangezet zoals de boeven Finch (spieren) en Kendrick (hersens) die elkaar niet kunnen luchten of zien, of sheriff Blocker die een tikkeltje te corrupt overkomt. Voordat de lezer afhaakt: het is een geweldige strip! Juist de overtrokken en vet aangezette tekeningen en de smeuïge invulling van de personages leiden tot een smoezelig doch intrigerend verhaal. Dat verhaal komt op gang als Jack na jaren berooid terugkomt in het luizige woestijndorpje Crystal. Hij besluit de plaatselijke bank te beroven om met het geld zijn succes aan te tonen bij zijn moeder en broertje bij wie hij veilig onderdak denkt te kunnen vinden. Uiteraard loopt het allemaal anders dan gepland.

Hold-up

Mezzo & Pirus
Sherpa 2010
ISBN 978-90-8988-015-4
Prijs €29,95
104 pagina's
Kleur (hk)

Hold-up, in het Frans al in begin jaren 1990 in twee delen uitgebracht als *Les Désarmés*, is al het vierde album dat Sherpa van deze auteurs uitgeeft in een Nederlandse vertaling.

Hoewel de strip het raffinement mist van het ook recent verschenen en een stuk later gemaakte *De vliegenkoning* betekent ook *Hold-up* een verrijking voor de Nederlandse stripmarkt.

Tot 1 september 2010 krijgt de koper €5 korting.TdK

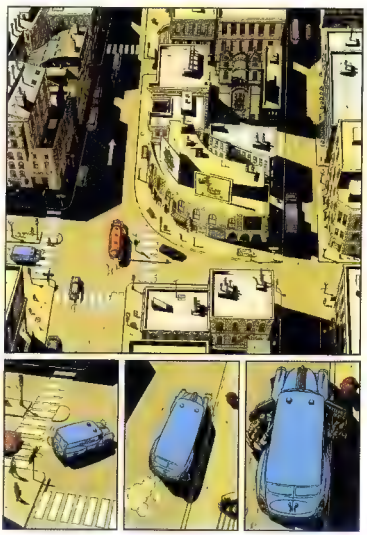

Het kwaad

zonder wapentuig beheerst – bijna ongebreidelde kennis van paranormale fenomenen – diverse oude talen, beschikt over een uiterst lage pijngrens en heeft een ongelofelijk vermogen tot herstel. Hij verloochent zijn demonische afkomst door zich, onder meer via de door Broom opgerichte Amerikaanse Bureau for Paranormal Research and Defense (BPRD), in te zetten voor de goede zaak.

Hellboy is een schepping van de Amerikaanse striptekenaar **Mike Mignola** (1960), die eerder bij Marvel Comics als inkter begon en later ook voor DC Comics werkte. Voor het eerste verhaal, *De kiem van het kwaad*, leverde **John Byrne** het scenario; de latere avonturen werden getekend en geschreven door Mignola, die de stoere, nuchtere demon laat vechten tegen paranormaal kwaad, monsters en nazi's, terwijl Hellboy steeds weer wordt geconfronteerd met zijn afkomst en verleden. Fascinerend verteld en getekend in een zeer kenmerkende stijl, adequaat omschreven als een mengeling van Duits expressionisme en Jack Kirby.

Hellboy heeft ook een *spin off*-serie, *B.P.R.D.*, vernoemd naar het eerder genoemde bureau, waarvoor naast Mignola verschillende tekenaars en scenaristen verantwoordelijk zijn. DR

Hellboy 1: Kiem van het kwaad

Mignola & Byrne
Vliegende Hollander 2010
ISBN 978-90-495-0080-1
Prijs €17,50
128 pagina's
Kleur (sk)

Hellboy 2: De duivel ontwaakt

Mignola
Vliegende Hollander 2010
ISBN 978-90-495-0081-8
Prijs €17,50
144 pagina's
Kleur (sk)

Wraak, verzoening en bijgeloof op de Argentijnse grasvlakte

Met de grafische roman *Pampa* gaat een gezamenlijke wens van scenarist **Jorge Zentner** (1953) en tekenaar **Carlos Nine** (1944) in vervulling: een verhaal over de gaucho-cultuur dat zich afspeelt op de uitgestrekte grasvlaktes van hun beider geboorteland Argentinië, het landschap dat zij zo goed kennen en liefhebben. Gaucho's zijn de nakomeling van Spanjaarden en Indios, die op de Zuid-Amerikaanse graslanden vee houden. Geïnspireerd door een foto uit 1865 van authentieke gaucho's vertellen Zentner en Nine het verhaal van de broers Zénon en Cirolo Parra, kinderen van de soldaat Francisca Parra die vijftentwintig jaar eerder tijdens een bloedbad in Laguna del Gato wraak nam op de Indianen, nadat die op hun beurt een nederzetting van Spaanse immigranten hadden uitgemoord.

Bij een jaloezie-uitbarsting om een jonge vrouw tijdens een dorpsfeest blijken dat de broers en hun inmiddels overleden vader zijn vervloekt door een Indiaanse die bij de moordpartij in Laguna del Gato destijds door pa werd verkracht en vermoord. Om de vloek op te heffen moet de jongste zoon Cirolo enkele opdrachten vervullen, zo vertelt de wees Bartolomé, die een gevoelige ziel heeft en inzicht in dingen die verder gaan dan hemel en aarde...

Pampa

Nine & Zentner
Sherpa, 2010
ISBN 978-90-8988-088-6
Prijs €29,95
160 pagina's
Kleur (hk)

Pampa, dat door uitgeverij Dargaud in het Frans in drie delen werd uitgegeven – *Pampa lune du sang*, *Pampa lune d'argent* en *Pampa lune d'eau* – is virtuoos met krijt geschilderd in zeer aardse kleuren. Naast de voor nuchtere lezers wellicht wat al te

bovennatuurlijke gebeurtenissen speelt het landschap – Pachamama, moeder aarde – een belangrijke rol in het mythische geheel.
Het intrigerende boek is zeer verzorgd uitgegeven, met relevante informatie over de auteurs en een verhelderende korte introductie.
Tot 1 september 2010 krijgt de koper €5 korting. DR

Verhaal met maatschappelijke relevantie

'Het leven... maar dan beter', dat is waar het om draait in deze grafische roman van scenarist **Robert Venditti** en tekenaar **Brett Weldele**. In het jaar 2054 maken mensen massaal gebruik van naar henzelf gemodelleerde vervangers. Deze *surrogates* zijn kunstmatige, mechanische dubbelgangers. Handig, want *surrogates* kunnen het werk opknappen, het huishouden en de boodschappen doen, terwijl hun eigenaars rustig thuis zitten.

Maar niet iedereen is hier gelukkig mee. Vijftien jaar eerder waren al massale protesten uitgebroken tegen het gebruik van *surrogates*. Critici onder leiding van de geheimzinnige Steeplejack vonden de macht van de techniek over het menselijk leven te groot worden. Opnieuw vinden er aanslagen op *surrogates* plaats. De politieman Harvey Greer gaat op onderzoek uit. Omdat zijn *surrogate* daarbij uitgeschakeld wordt, gaat hij zelf op pad. Wat zich ontrolt is een fascinerend relaas over leven in een echte wereld en in een schijnwereld.

De lezer moet gissen of een opgevoerd personage een levend wezen dan wel een robot is. Venditti vertelde dat hij inspiratie kreeg voor dit verhaal nadat hij in aanraking was gekomen met digitale fantasiewerelden als *Second Life*. Zelf zegt hij hierover: *'Surrogates is a story about progress and whether there exists a tipping point at which technological advancement will stop enhancing and start hindering our lives. It is also a commentary on identity, the Western obsession with physical appearance, and the growing trend to use science as a means of providing consumers with beauty on demand.'*

Inspiratie voor Weldele is ongetwijfeld Alan Moore geweest. Net als in *Watchmen* worden hoofdstukken ingeleid of afgesloten met kranten- en tijdschriftenartikelen of reclamecampagnes. Als afsluiter volgt een instructieve uiteenzetting over de totstandkoming van het boek.

Het tekenwerk is overigens wel even wennen. Op het eerste gezicht zien de pagina's er vlak en vlekkerig uit. Maar zodra gewend, kan de lezer zich laten meeslepen in een fascinerend verhaal met maatschappelijke relevantie. Uitstekend vertaald door **Olav Beemer**, overigens.

Degene die na lezing van dit prachtige boek meer wil, kan zich tot de videotheek wenden. Vorig jaar werd *Surrogates* namelijk verfilmd met Bruce Willis in de hoofdrol. TB

Surrogates

Weldele & Venditti
Vliegende Hollander 2009
ISBN 978-90-495-0866-5
Prijs €17,50
208 pagina's
Kleur (sk)

In een grote Amerikaanse stad gooien onbekende terroristen vlak voor kerstmis molotovcocktails in een afgeladen warenhuis naar binnen. In de vuurzee en de paniek die hierna uitbreekt sterven honderden mensen. Het jonge meisje Margaret komt als door een wonder ongeschonden uit de rokende puinhopen. Aan de parapsycholoog dr. Chapman de vraag hoe Margaret dit overleefd heeft en haar uit haar coma te halen. Aan de detectives Karakis en Roberval de taak om de daders van de aanslag te pakken. Bij voortduring vloeien de verschillende activiteiten van deze personages door elkaar. En dan is er nog het mysterieus en zwijgzame meisje Lucie. Scenarist **Kris** neemt in dit eerste deel van het epos de tijd om zijn personages te introduceren en hun bijzonderheden te etaleren. Zijn scenario heeft voorlopig vage contouren en is voor meerdere uitleg vatbaar; dit kan de spanning langere tijd vasthouden. De vervolgdelen zijn inmiddels gereed in het Frans. **Guillaume Martinez** als tekenaar is een niet geheel gelukkige keuze. Hij heeft een aarzelende, schetsmatige aanpak die zijn werk iets onbeholpens geeft en vooral faalt waar het zijn personages betreft. Die blijven flets en karakterloos. Meer dan ooit is Lucie gebaat bij een ijzersterk scenario in de volgende delen. JdL

De wereld van Lucie 1: En waarom niet de hel...

Kris & Martinez
Daedalus 2010
ISBN 978-90-8801-38-8
Prijs €19,95
72 pagina's
Kleur (hk)

ADVERTENTIE

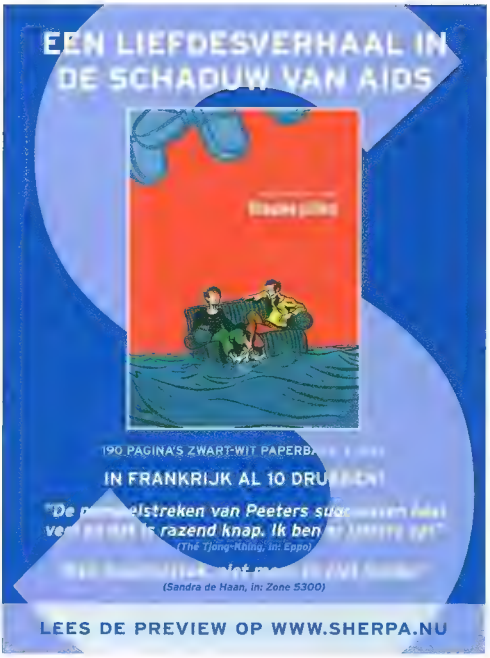
EEN LIEFDESVERHAAL IN DE SCHADUW VAN AIDS
190 PAGINA'S ZWART-WIT PAPERB
IN FRANKRIJK AL 10 DRU
(Thé Tjong-Khing, in: Eppo)
(Sandra de Haan, in: Zone 5300)
LEES DE PREVIEW OP WWW.SHERPA.NU

ADVERTENTIE

Puike historische strip komt uit buitenland

De geschiedenis rond De Batavia is dankzij de reconstructie van het schip bekend bij veel Nederlanders; na schipbreuk en muiterij kwam een groot deel van de opvarenden om. Desondanks zijn er twee Franse auteurs en een Belgische uitgeverij voor nodig om een realistische stripversie te laten verschijnen. Niet het schip, maar de voornaamste muiter – Jeronimus Cornelisz – geeft de titel aan de reeks die drie delen gaat tellen. Het eerste deel verhaalt hoe de even antipathieke als intrigerende hoofdpersoon zich verbindt aan de VOC en noodgedwongen zijn vaderland voorgoed achter zich laat. Aan boord van De Batavia vindt hij een nieuwe identiteit die weinig goeds voor zijn reisgenoten zal brengen.

Jeronimus 1: De nieuwe man

Dabitch & Pendanx
Daedalus 2009
ISBN 978-90-8810-20-5
Prijs €23,95
80 pagina's
Kleur (hk)

Op het eerste gezicht lijken de tekeningen van *Jean-Denis Pendanx* niet helemaal toereikend, het directe kleurgebruik heeft een grove toets en de gezichten vertonen in tegenstelling tot eerder werk van Pendanx weinig verschillende emoties. Wel slagen de kleuren erin associaties op te roepen met meesterwerken uit de zeventiende eeuw en is het decor vaak overtuigend.

Dankzij het nauwgezette scenario van *Christophe Dabitch* komen de tekeningen tot leven en dragen ze bij aan het overtuigende karakter van deze strip, mede dankzij uitgebreide aandacht voor de beklemming van een 17e-eeuwse zeereis en het effect daarvan op de passagiers. De uitdieping van de belangrijkste karakters draagt ook bij aan het sterke plot.
Aan het eind van het eerste deel is de rampspoed nog niet begonnen, maar zit de spanning er toch goed in. Misschien komt dat wel doordat niet-Nederlanders meer afstand kunnen nemen van onze vaderlandse geschiedenis en hem makkelijker van heroïsche elementen kunnen ontdoen. Hoe dan ook, de Franse auteurs en hun Belgische uitgever hebben puik werk afgeleverd. HW

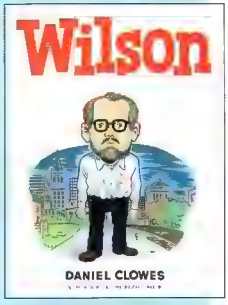

'Ik hou van mensen, ik ben een echt mensenmens', zegt *Wilson*, de hoofdpersoon in **Daniel Clowes**' gelijknamige stripverhaal, maar al gauw blijkt hij toch niet zo bedreven in de omgang, hoe hard hij het ook probeert. Wilson heeft een raar soort eerlijkheid en zegt dingen die andere mensen hooguit denken. Hij is nogal egocentrisch maar heeft tegelijk een naïef geloof in de medemens. En hoewel hij soms raar uit de hoek komt is hij toch ook herkenbaar als een alleman.

Wilson

Clowes
Dog & Blik/
Bezige Bij 2010
ISBN 978-90-8988-013-0
Prijs €19,95
80 pagina's
Kleur (hk)

Daniel Clowes schetst een portret van een een onhandige man die met anderen in contact wil komen, maar die af en toe op een andere golflengte blijkt te zitten. En hij doet dat op een bijzondere manier, elke pagina eindigt met een clou, maar alle pagina's samen vormen ook weer een verhalend geheel. Daarentegen tekent Clowes zijn protagonist in diverse stijlen, van realistisch tot cartoonesk, waarbij hij een eerbetoon lijkt te brengen aan oude en hedendaagse collega's. Of zijn het slechts stijlexperimenten?
Clowes (1961, Chicago), die bekend werd door het nihilistische tienermeisjesepos *Ghost World* en door surrealistische en dreigende verhalen als *Like a Velvet Glove Cast in Iron*, ontleedt ook in Wilson via de hoofdpersoon weer de moderne (Amerikaanse) samenleving met haar eenzaamheid, vervreemding en wanhoop, maar de toon lijkt wat milder geworden. Wellicht heeft het ermee te maken dat hij aan de strip begon toen hij waakte bij zijn stervende vader in het ziekenhuis, zo vertelt Clowes in een interview: 'Ik hoopte toen dat ik nog contact met hem kon maken, maar hij wilde niet praten, was bezig met zijn eigen dingen. Toen heb ik mijn schetsboek maar gepakt. Ik dacht, ik moet iets automatisch doen, het eerste waar ik aan denk. En toen kwam ik op Wilson, ik zag hem op een vliegveld'.
Clowes is aangenaam verrast door de goede verkoop van *Wilson* en de vele reacties die hij ontvangt, maar is het niet eens met lezers die Wilson omschrijven als een misantroop: 'Mensen lijken meer dan ooit op zoek naar een sympathieke held. Ik ben meer geïnteresseerd in karakters die een beetje moeilijk zijn'. DR

From Hell – Vanuit de hel 1

Moore & Campbell
Vliegende Hollander, 2018
ISBN 978-90-495-0072-4
Prijs €19,95
264 pagina's
Zwart/wit (sk)

[illegible]

Tussen 30 augustus en 10 november 1888 werden in Londen vijf vrouwen verminkt en vermoord. De onbekende gebleven dader, de waarschijnlijk nog meer vrouwen heeft gedood, kreeg de naam Jack de Ripper en groeide uit tot een legende.

Over Jack de Ripper zijn talloze boeken geschreven, met diverse theorieën over zijn identiteit. Omdat er bij de slachtoffers vakkundig lichaamsdelen waren weggesneden, werd gesuggereerd dat de dader slager of chirurg was. Verder is er onder meer de theorie dat de lijfarts van koningin Victoria de moordenaar was, die daarmee een chantagelschandaal wilde voorkomen over een bastaardkind dat prins Albert Victor zou hebben verwekt bij een prostituee.

Het Britse stripfenomeen Alan Moore (*V for Vendetta*, *Watchmen*, *The League of Extraordinary Gentlemen*) gaat in zijn verhaal *From Hell* – dat tussen 1991 en 1996 in afleveringen verscheen – uit van deze 'Royal Conspiracy Theory' waarbij de koninklijke arts Sir William Gull de instigator van de moorden is.

Inclusief verscheen eindelijk een – gedeeltelijke – Nederlandse vertaling. *From Hell – Vanuit de hel 1* dat snel nog meer delen zal worden gevolgd.

From Hell ontleent de titel naar de eerste woorden van een brief die door de vermoedelijke dader naar de politie werd gestuurd, tezamen met een nier van een van de slachtoffers.

Alan Moore's versie van de voorvallen zijn niet weergegeven als een regulier misdaadverhaal. Al tamelijk in het begin worden de daders, de medeplichtigen en de motieven bekend, maar de manier waarop Moore – en illustrator Eddy Campbell met zijn klassieke tekeningen – het Victoriaanse tijdperk verbeelden is magnifiek. De lezer krijgt inzicht in de zeden en gewoonten uit die tijd, ziet de opkomst van de Britse schandaal- en sensatiepers en maakt kennis met een aantal beroemdheden van de mismaakte olifantman tot de schilder Walter Sickert. Een rondrit van William Gull met de koets door Londen is behalve een (kunsthistorische) les/les/les een college over het werk architect Nicholas Hacksmoor en een inleiding tot de vrijmetselarij en symboliek daarvan, die nog een belangrijke rol in het verhaal gaat spelen. Er zijn nog talloze lagen te ontdekken in *From Hell*. Voor de tekeningen bestudeerden Moore en Campbell Victoriaanse gravures en schilderijen en kunstenaars van de impressionisten tot achter in het boek verantwoordt Moore zich uitgebreid voor zijn reconstructie en interpretatie van de gebeurtenissen, waarvan duidt nogeens moeite hij zich heeft getroost om het verhaal als het ware uit het verleden te vertellen. De tekstballonnen van *From Hell – Vanuit de hel 1*, werden handig verzorgd door Ernst Jonker, vertaler Toon Dohmen kreeg een welverdiende neurs van het Nederlands Letterenfonds. Hopelijk [illegible] spoedig de volgende delen. DR.

ADVERTENTIE

ADVERTENTIE

Voor strips, boeken, originele tekeningen, autofolders, strip-verzamelobjecten en veel meer kijk je op www.profbarabas.nl
Nu vele Suske en Wiske-items in onze webwinkel!
-MAU-
Barabas
Met spoed gezocht: mooie stripverzameling. Barabas biedt u een eerlijke en goede prijs!! Mail ons op info@profbarabas.nl of bel 06-16110888

'Grafische memoires' is de ondertitel van *Mijn brein hangt op zijn kop*, een onbeschroomd autobiografisch verhaal van illustrator, tekenaar en muzikant **David Heatly**. Heatly, die in 1974 werd geboren in een, oorspronkelijk katholiek, gezin in een voorstad van New York vertelt openhartig en onbevangen over zijn leven, met veel aandacht voor de ontwikkeling van zijn seksualiteit. De periode die hij beschrijft loopt vanaf de eerste jaren op de kleuterschool, tot aan zijn huwelijk met de dichteres Rebecca, en wordt afgesloten met de geboorte van zijn tweede kind, een zoon genaamd Sam. Volgens de Nederlandse uitgave gebeurde dat trouwens in mei 2004, terwijl we eerder hebben kunnen lezen dat het eerste kind, dochter Maya, in augustus 2004 werd geboren. (David Heatly liet desgevraagd per mail weten dat zijn dochter in juli 2004 is geboren, en zoon Sam in mei 2006. DR)

Op de binnenflap van het stofomslag wordt de biografie in lyrische bewoordingen niet alleen door **Chris Ware**, maar ook door **Daniel Clowes** en **Gary Panter** aanbevolen – niet de minsten in de Amerikaanse (alternatieve) com.cwereld.

Ondanks dat ik met veel plezier en soms ook met enige ontroering, vooral bij de vader- en moedervernalen, het boek heb gelezen en bekeken, vond ik die aanbevelingen wel héél erg laaiend enthousiast. De (opzettelijke?) onbeholpenheid, de slordige proporties en de houterigheid van de tekeningen zullen niet alle lezers tot groot enthousiasme brengen en gecombineerd met de ontwapenende en nietsontziende eerlijkheid van Heatley is er weinig ruimte voor subtiliteit, zoals bij voorbeeld Ware of Clowes dat door beeld, tekst en compositie soms kunnen bereiken. *What you see is what you get*. Dat is trouwens ook niet helemaal waar, geslachtsdelen zijn in de tekeningen meestal afgedekt met een roze strookje. Bedoeld als grap, of een tegemoetkoming aan de Amerikaanse normen?

Soms reserveert Heatley een brede strook om van zijn muzikale voorkeuren te vertellen. Onder de titel *My brain is hanging upside down*, ontleend aan een nummer van de New Yorkse punkband The Ramones, heeft Heatley ook een '6-songs mini-lp soundtrack' als cd bij het boek uitgebracht

David Heatly, die in 2000 zijn Master of Arts haalde aan de the San Francisco Art Institute, begon in 1990 te tekenen en publiceerde onder meer in *The New Yorker*, *The New York Times*, *McSweeney's*, *Mome* en *Kramers Ergot*. DR

Mijn brein hangt op z'n kop

Heatley
Oog & Blik/
Bezige Bij 2010
ISBN 978-90-
549-2252-7
Prijs € 29,90
128 pagina's
Kleur (hk)

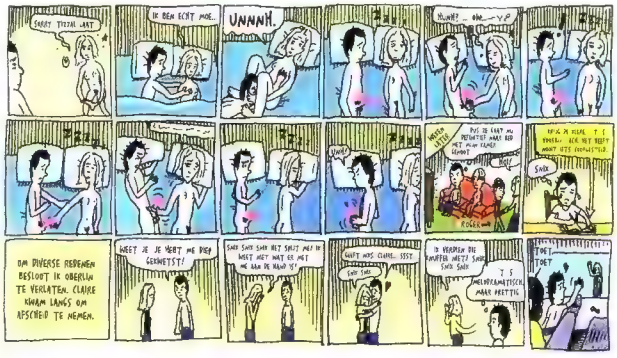
UNNNH.
OM DIVERSE REDENEN BESLUIT IK OMGEHN TE VERLATEN. CLAIRE KWAM LANGS OM AFSCHEID TE NEMEN.
WEET JE JE WERT ME PIEP GEWEEST!
SHH! SHH SHH HET SPIJT MIJ IN WEET NIET WAT ES MET ME HAR IK HEAD 'S

Ware
Oog & Blik/
Bezige Bij 2010
ISBN 978-
90-5492-226-1
Prijs € 34,90
380 pagina's
Kleur (hk)

Meesterwerk voor de lange adem

Na tien jaar is het alom gelauwerde boek *Jimmy Corrigan – The Smartest Kid on Earth* van **Chris Ware** eindelijk in het Nederlands verschenen. Het boek vertelt het verhaal van de knullige, sociaal gehandicapte en zielig ogende dertiger Jimmy Corrigan die plots een brief krijgt van zijn vader die hij nooit eerder heeft gekend. De kennismaking en terugblikken op zijn trieste jeugd waarin hij opgroeide met zijn moeder wordt minutieus plaatje voor plaatje uit de doeken gedaan. Het is een aangrijpende aaneenschakeling van pijnlijke ervaringen en flashbacks waarbij tussentijds ook nog eens de jeugd van zijn opa wordt beschreven. Een al even somber leven aan het einde van de 19e eeuw. De oude Corrigan kent een jeugd van beschimping en vernedering.

Jimmy Corrigan is geen strip voor even tussendoor; het vraagt aandachtig lezen en herlezen waarbij je na twee of drie keer nog zeker weet betraande knipogen over het hoofd te hebben gezien. De mengeling van werkelijkheid, herinneringen en fantasie zijn via prachtige priegeltekeningetjes aan elkaar verbonden. Bijna elke pagina kent zijn eigen diepgang en stijl. Leesvolgorde, kleurgebruik, sneeuwbuien, uitvergrotingen, zijpaden, pijnlijke conversaties; het buitelt over elkaar heen. Zelden zullen twee mensen zo veel en toch ook zo weinig tegen elkaar hebben gezegd. Het verhaal startte Ware al in 1993 waar hij in de krant *New City* een wekelijks podium vond voor dit, zoals hijzelf noemt, half-autobiografische fictiewerk. Ware wilde door de strip te maken een vorm van therapie ondergaan om zo enkele van zijn persoonlijke emotionele problemen te kunnen verwerken. Ook hij had zijn vader altijd moeten missen en ontmoette de man als een vreemde, slechts eenmaal gedurende enkele uren in een restaurant. Ook als maar tien procent van de emotionele lading 'waar' is, heeft Ware een berg aan trauma's moeten verwerken en waarschijnlijk nog te verwerken. Het boek is overladen met prijzen in het buitenland en ik durf de weddenschap aan dat met deze strip de literaire albumprijs voor 2010 is vergeven. Een tweede kan wat mij betreft naar **Sjoerd Kaandorp** voor de grafische verzorging en de lettering; een enorme uitdaging alleen al door het ingenieus gevouwen omslag dat een zoekplaatje op zich is. TdK

ADVERTENTIE

Nederlandse Stripklassiekers
voor de jeugd van toen

TOM POES

Integrale uitgave van de 69 Tom Poes-verhalen uit het weekblad Donald Duck.
De verhalen waren voor velen de eerste kennismaking met de avonturen van Tom Poes en Heer Bommel. Geheel in de originele kleuren gedrukt.
Reeds 21 delen verschenen. Prijs per deel € 60.

Eric de Noorman

Voor het eerst volledig in boekvorm: alle verhalen van Eric en Erwin de Noorman.
Van alle stripheld en die in de jaren veertig en vijftig hebben rondgelopen, is Eric de Noorman degene die het meest tot de verbeelding van zijn lezers sprak.
Reeds 22 delen verschenen. Prijs per deel € 54.

DICK BOS

Alle 73 avonturen van Dick Bos in een reeks van 19 luxe banden.
In april 1941 lag in de kiosken een klein boekje met een compleet stripverhaal! En wat voor één! Een met een echte held: judoka-detective Dick Bos!
Reeds 15 delen verschenen. Prijs per deel € 54.

Kijk op www.uitgeverij-panda.nl of vraag meer informatie.
T: 070 3615393, F: 070 3060256, E: info@uitgeverij-panda.nl

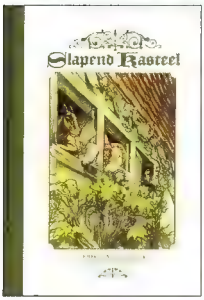

Slapend kasteel

Medley
Oog & Blik/
Bezige Bij 2010
ISBN 978-90-
5492-273-5
Prijs € 29,90
472 pagina's
Zwart/wit (hk)

Er was eens, in Putney, een kasteel met een koning en een koningin die maar geen kinderen konden krijgen. Toen dat tenslotte, met behulp van een wijze vrouw – een heks dus – toch lukte, werd het kind, een dochter, vervloekt door een andere wijze vrouw, die niet voor het geboortefeest was uitgenodigd. Uiteindelijk zou de prinses na een prik van een spintol op haar vijftiende verjaardag, honderd jaar slapen, in het verlopen, overwoekerde en half verlaten kasteel, voordat zij door een ondernemende prins wordt gekust. Tot zover tamelijk bekend terrein, maar dan slaat het boek *Slapend kasteel* een andere weg in. De prinses en haar geliefde vertrekken met de noorderzon en het stripverhaal ontluikt tot een meeslepend fantasieverhaal met sprookjeselementen, folkloristische trekken en mythologische componenten. Naast het hoofdverhaal over het leven op en rond het kasteel zijn er verschillende ondergeschikte plots over zeer 'menselijke' sprookjesfiguren, die bijna allemaal een beschadiging hebben opgelopen. *Slapend kasteel* is een feministische fabel in een moderne uitvoering, volgens de epische verteltrant van Jeff Smith *(Bone)*, met soms de ironische benadering van de animatiefilm *Shrek* en het geheel is gebaseerd op een onderlaag van oude sprookjesverhalentraditie.

Het in klare lijnen, transparant getekende *Slapend kasteel* ontstond in 1984, toen Linda Medley, tijdens haar lessen 'illustratie van kinderboeken' en haar colleges 'folklore' haar schetsboek vulde met karakters, die ze beschouwde als haar interpretatie van de helden uit de sprookjes van Grimm. Medley, die in 1964 in Californie werd geboren, werkte voor *Slapend kasteel* niet alleen als freelance illustrator, maar was ook in de Amerikaanse comicindustrie actief als inktster, inkleurster, beeldhouwster en tekenaarster. Zij werkte onder meer mee aan *Justice League America*, *Doom Patrol*, *Galactic Girl Guides* en van 1995-1997 kleurde zij avonturen van *Batman en Robin* in. Inmiddels heeft Linda Medley al weer enkele losse hoofdstukken van de veel bekroonde serie uitgegeven, die uiteindelijk terecht zullen komen in de vervolgbundeling *Castle Waiting – Volume II*. DR

Hij heeft echt van zijn zoon.
Nog steeds. De geboorte van jouw zoon is moeilijk voor hem.
Het kasteel is afgelegen maar niet volledig geïsoleerd...
... wil je het nieuws aan iemand laten weten?
Nee. Niemand.
Wil je man niet weten dat hij een zoon heeft?
Pindarus vader is dood. En mijn man wil zeker niet weten dat ik een kind heb.
Oh, Oh!

ADVERTENTIE

•STRIPS•GAMES•MANGA•
SPECIAALZAAK

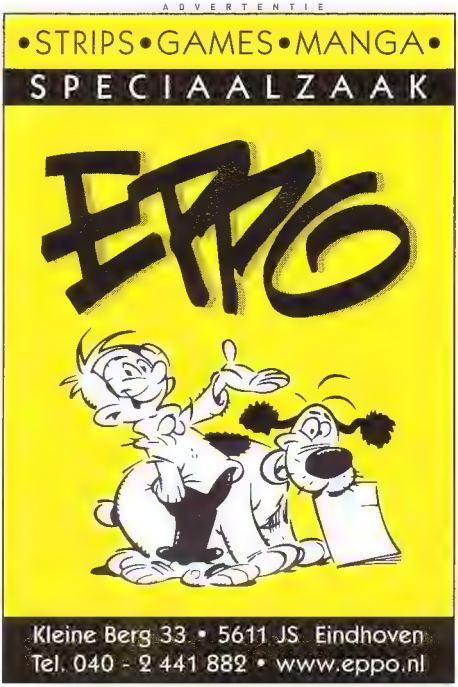

Kleine Berg 33 • 5611 JS Eindhoven
Tel. 040 - 2 441 882 • www.eppo.nl

Superpulp in hard jasje

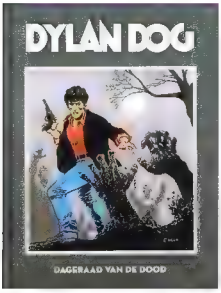

Dylan Dog 1: Dageraad van de dood

Stano & Sclavi
Silvester 2010
ISBN 978-90-5885-474-2
Prijs €9,95
96 pagina's
Zwart/wit (hk)

Dylan Dog is een Italiaanse pulpstrip over een privédetective die zich heeft gespecialiseerd in het bovennatuurlijke. Zijn titel luidt in het Nederlands 'Nachtmerrie-onderzoeker'

De reeks dateert al uit 1986 als **Tiziano Sclavi** het eerste deel schrijft dat wordt getekend door **Angelo Stano**. De titel luidt vertaald *Dawn of the living dead*, verwijzend naar een film van George A. Romero uit 1968 die het zombiegenre definitief op de filmkaart zette. In zekere zin creeerde Sclavi hetzelfde voor *Dylan Dog* want de reeks maakte een stormachtige ontwikkeling door. In 2003 verscheen het tweehonderdste nummer en de nu maandelijks verschijnende reeks kent een oplage van meer dan een miljoen exemplaren. Vertalingen zijn er inmiddels in Denemarken, Kroatie, Servië, Spanje en nu dan Nederland.

De hoge verschijningsfrequentie wordt vooral mogelijk gemaakt door talloze tekenaars (waaronder Mike Mignola) en scenarioschrijvers die worden ingezet. De reeks speelt zich voornamelijk af in Londen waar Dylan Dog met zijn assistent Groucho, met een gekloonde Groucho Marx-look, resideert. Opmerkelijk detail: zijn adres (Craven Road 7) is een verwijzing naar en eerbetoon aan horrorfilmregisseur Wes Craven.

Dylan Dog is een vreemde snuiter, hij is vegetariër en ex-alcoholist en ziet in iedere vrouw een nieuwe liefde. In dit eerste Nederlandse deel claimt een vrouw te zijn aangevallen door haar overleden man; een kolfje naar de hand van Dog die er met zijn assistent een bizar en amusant onderzoek van maakt. De zwart/witte, bijna geschetste tekeningen passen prima bij een pulpstrip. Dat gaat helaas niet op voor het gelikte harde kaftje, waarmee Silvester de strips uitbrengt. TdK

De smaak van chloor

Vivès
Casterman 2009
ISBN 978-90-303-6315-6
Prijs €€9,50
144 pagina's
Kleur (hk)

Prille liefde in mintgroen

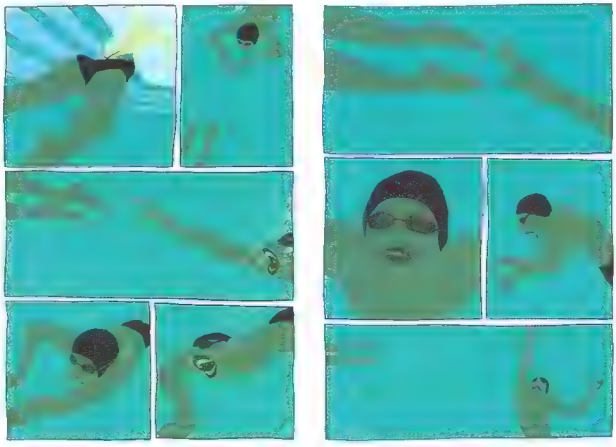

Stel je voor: een binnenzwembad, kleedhokjes, douches, gestuntel aan de kant, de galm van stemmen en... die immer pregnante chloorlucht. Dit universele beeld domineert het vrij tekstloze boek *De smaak van chloor*. De jonge Franse stripmaker **Bastien Vivès** won er op het Angoulêmefestival in 2009 de prijs voor het beste debuut mee. Een indrukwekkend debuut.

Vivès vertelt het verhaal van een jongeman die op advies van zijn fysiotherapeut gaat zwemmen om zijn rugklachten te bezweren. Hij ontmoet een jonge zwemster, die hem helpt met zijn zwemtechniek. Zijn heimelijke verliefdheid stimuleert hem om trouw elke woensdag terug te keren naar het zwembad. Hoewel er weinig woorden worden gewisseld, weet de tekenaar de aantrekkingskracht prachtig tastbaar te maken, hoe indirect die zich ook ontvouwt. Je zou er de overgang van jeugd naar volwassenheid in kunnen zien, zoals de uitgever het omschrijft. Zelf houd ik het liever op de complexiteit van menselijke communicatie, en dan vooral de prille liefde.

Vooral de beeldtaal maakt dit boek interessant. Vivès koos rigoureus voor mintgroen als dominante kleur, met een verbluffend resultaat. De zwembadscènes vol grote mintgroene vlakken roepen feilloos de smaak en geur van chloor op. Dit debuut smaakt dus echt naar chloor. En naar meer van Vivès. JM

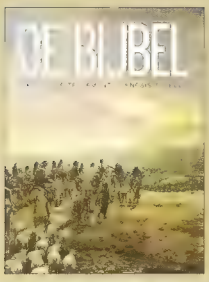

DE BIJBEL | HET OUDE TESTAMENT | GENESIS I VAN III

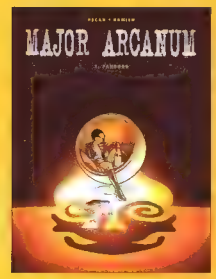

MAJOR ARCANUM | 1. PANDORA

MAJOR ARCANUM + DE VERBORGEN GESCHIEDENIS 15
KENNISMAKINGS-AANBIEDING!
€ 29,95

DE VERBORGEN GESCHIEDENIS | 15. DE KAMER VAN AMBER

Formaat: 23 x 31 cm
Pagina's: 56 kleur
Prijs hardcover 15: € 15,95
ISBN: 978-90-5685-524-9

1941. De Tweede Wereldoorlog is uitgebroken en Hitlers troepen zijn Rusland binnengevallen. Het Derde Rijk heeft zich [illegible] Sovjet-Unie. Tijdens de belegering van Leningrad [illegible] Hitler de schatten der tsaren, de kamer van amber, als [illegible] Catharina de Grote het cadeau kreeg. Tegelijkertijd [illegible] Leningrad [illegible] Franklin van Wingerden [illegible]

PRINS VALIANT | 3. JAARGANG 1939

Formaat: 23 x 31 cm
Pagina's: 56 kleur
Prijs hardcover 03: € 16,95
ISBN: 978-90-5685-512-6

De pagina's van Prins Valiant zijn opgepoetst en opnieuw vertaald om het leesplezier te verhogen. Ook in deze handzame uitgave blijft het prachtige tekenwerk van Hal Foster indrukwekkend. In jaargang 1939 gaat Val met alles en iedereen de strijd aan om over zijn verdriet van de dood van zijn vader te komen. Daarbij moet zelfs vaderlijk uit het ontgelden. Deze verkleinde uitgaven zijn een must voor iedereen die de grote [illegible] van Prins Valiant gemist heeft.

AGENDA

AANVULLINGEN? VERTEL HET ONS! STUUR NIEUWS OVER BEURZEN, TENTOONSTELLINGEN OF ANDERE INTERESSANTE STRIPEVENEMENTEN AAN AGENDA@STRIPSCHRIFT.NL OF NAAR POSTBUS 84206, 3009 CE ROTTERDAM

t/m 5 september 2010 Expo 'Het theater van Jan Kruis', Nederlands Stripmuseum, Westerhaven 70, Groningen, info: www.stripmuseum.nl

t/m 5 september 2010 Expo 'De bronnen van Pandarve', Nederlands Stripmuseum, Westerhaven 70, Groningen, info: www.stripmuseum.nl

t/m 5 september 2010 Expo 'Charles Burki: Achter de Kawat', Museon, Stadhouderslaan 37, 's-Gravenhage, info: www.museon.nl

t/m 12 september 2010 Expo '60 jaar Snoopy', Nederlands Stripmuseum, Westerhaven 70, Groningen, info: www.stripmuseum.nl

t/m 19 september 2010 Expo 'Suske en Wiske – De fantasievolle vertellers', Limburgs Museum, Keulsepoort 5, Venlo, info: www.suskewiske/limburgsmuseum.nl

t/m 19 september 2010 Expo 'Cecil's Quest', van de Tsjech Frantisek Skála, Belgisch Stripcentrum, Zandstraat 20, Brussel, België, info: www.stripmuseum.be

t/m 26 september Expo 'Nederland volgens Sigmund', Persmuseum, Zeeburgerkade 10, Amsterdam, info: www.persmuseum.nl

t/m 31 december 2010 Expo 'Krabbels en klodders – De bezetting in unieke strips', over het dagboek van Frans Brouwer, Nationaal Bevrijdingsmuseum 1944-1945, Wylerbaan 4, Groesbeek, info: www.bevrijdingsmuseum.nl

t/m 31 december 2010 Expo 'Snoopy in Space', Space Expo, Keplerlaan 3, Noordwijk, info: www.space-expo.nl

t/m 30 januari 2011 Expo 'Het atelier van Franquin, Jijé, Morris en Will', Belgisch Stripcentrum, Zandstraat 20, Brussel, België, info: www.stripmuseum.be

21 augustus 2010 12e Kamper Stripspektakel, Oudestraat/Van Heutszplein, Kampen, info: www.steck.nl

28 en 29 augustus 2010 25e Brabants Stripspektakel, Sportcentrum Valkencourt, Pastoor Heerkensdreef, Valkenswaard, info: www.brabantsstripspektakel.nl

18 september t/m 5 december Expo 'Peter van Straaten', De Hallen, Grote Markt 16, Haarlem, info: www.dehallenhaarlem.nl

25 t/m 26 september 2010 De Stripdagen, Expo Houten, Meidoornkade 24, Houten, info: www.destripdagen.nl

Vriendschap, inspiratie en beïnvloeding

FOTO DANIEL EDJASS

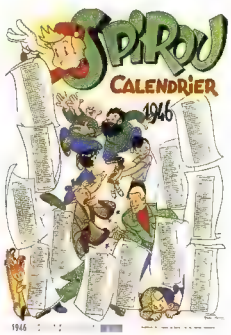

In het Belgisch Stripcentrum in Brussel loopt de tentoonstelling *Het atelier van Franquin, Jijé, Morris en Will*, waarmee vier groten van het Frans-Belgische stripverhaal op een bijzondere manier onder de aandacht worden gebracht.

De expositie geeft inzicht in de vriendschappen en verstandhoudingen tussen de genoemde striptekenaars onderling, maar ook de samenwerkingsverbanden en relaties met andere tekenaars/auteurs komen aan bod. De bezoeker van de tentoonstelling wordt langs de bronnen geleid van inmiddels klassieke strips als *Blondie en Blinkie, Marsipulami, Robbedoes en Kwabbernoot, Baard en Kale* en *Lucky Luke.*

België is een 'stripland'. Na de Tweede Wereldoorlog stimuleerden de populaire bladen *Kuifje* en *Robbedoes* een stripklimaat dat de artistieke creatie bleef aanwakkeren. Bij het in Brussel uitgegeven blad *Kuifje* was Georges Remi, alias Hergé, een oppermachtig artistiek directeur die alle auteurs opdroeg op zijn manier strips te tekenen: helder, ernstig, educatief verantwoord en gedocumenteerd. Bij *Robbedoes* was Joseph Gillain, alias Jijé, het omgekeerde van Hergé. Hij was een orkestleider van het tijdschrift dat werd uitgegeven in Marcinelle, een wijk van Charleroi. Weliswaar veeleisend drong hij jong talent nooit zijn eigen stijl op. En in plaats van assistenten in dienst te nemen die voor hem moesten werken, hielp hij hen hun eigen stijl te ontdekken en gaf hij hen een duwtje in de rug zodat ze persoonlijke successen konden bereiken. De tentoonstelling vertelt de geschiedenis die begint als Jijé leerling-tekenaar Willy Maltaite (Will) onder zijn hoede neemt. Later komen daar André Franquin en Morris (Maurice de Bevere) bij. De samenwerking leidt tot de oprichting van het blad *Robbedoes* begin 1947, als het viertal clef en leed deelt in het Gillain-familiehuis te Waterloo. Een reis naar Amerika volgt: eerst naar New York, dan dwars door het continent en naar Mexico. Franquin keert het eerst terug van deze legendarische reis, om in het huwelijk te treden, later volgt Jijé, maar Morris blijft tot 1954 in New York.

Het tweede deel van de tentoonstelling heeft de vorm van een ingebeeld atelier, waarbij de nadruk ligt op de speelsheid en de spotlust van Jijé, Franquin, Morris en Will, die zichzelf en hun werk graag relativeerden. Veel zeldzame documenten, originele platen en verschillende archieven worden voor het eerst aan een publiek getoond. Zestien tekentafels/vitrinekasten brengen de 'esprit de Waterloo' in beeld: een universum van vriendschap, wederzijdse beïnvloeding, uitwisseling en vooral ook van grappen en grollen. Ook is een tv-documentaire van de omroep RTBF te zien, waarin de vier protagonisten terugblikken op hun gezamenlijke herinneringen. DR

Meer info: zie agenda.

→ HET VAK

DEZE RUBRIEK IS BESTEMD VOOR MUTATIES IN HET ROERIGE STRIPWERELDJE, ALSMEDE VOOR MELDINGEN VAN OVERLIJDEN, FUNCTIEWIJZIGINGEN, WISSELINGEN VAN UITGEVER OF DISTRIBUTEUR, VERHUIZINGEN... HIER LEEST U ER ALLES OVER. STUUR MUTATIES AAN **HETVAK@STRIPSCHRIFT.NL** OF NAAR POSTBUS 84206, 3009 CE ROTTERDAM.

➤ WAARHEEN?

De Jacobus van Looyprijs 2010 is toegekend aan **Peter van Straaten**. De prijs wordt om de vijf jaar uitgereikt aan een dubbeltalent, iemand die zowel kunstenaar als schrijver is. Eerdere winnaars waren Wim T. Schippers, Charlotte Mutsaers, Breyten Breytenbach, Lucebert en Armando. Van Straaten krijgt de prijs op 17 september uitgereikt in De Hallen in Haarlem. Vanaf die dag tot 5 december 2010 is hier ook een tentoonstelling over zijn werk te bezichtigen.

De jury van de Jacobus van Looyprijs liet weten dat zij bewondering heeft voor de treffende wijze waarop Van Straaten woord en beeld combineert. Met zijn sobere cartooneske tekenstijl en raak geformuleerd zinnen legt hij feilloos de vinger op de zere plek. Op ironische en luchthartige wijze neemt hij het dagelijks leven op de korrel, zowel in cartoons en tekeningen als in boeken en werken voor toneel en televisie.

➤ WAARVOOR?

Na een slepende ziekte is op vrijdag 2 juli de Spaanse striptekenaar **Victor de la Fuente** overleden. Hij is 83 geworden. De la Fuente, die op 12 april 1927 werd geboren, is vooral bekend om zijn westernstrips. Hij tekende al vanaf de jaren 1940, maar kreeg bekendheid toen hij eind jaren 1960 met de scenarist Victor Mora, mede-Spanjaard, ging samenwerken. Hun eerste strip was *Sunday*, een westernstrip die niet in het Nederlands is vertaald. De 'oertijdstrip' *Mathai-Dor* en de westernstrip *Amargo* die hij later tekende en waarvoor hij zelf de scenario's schreef, verschenen wel in het Nederlands. Met scenarist Jean-Michel Charlier maakte hij *De Gringos*, met François Corteggiani *Frank Falko*. Ook tekende hij nog *The Steel Angels* naar een scenario van Victor Mora en enkele albums van de *Tex Willer*-reeks. De la Fuente woonde sinds 1974 in Frankrijk, waar hij onder meer werkte voor het tijdschrift *Tintin*. Hij won een aantal belangrijke prijzen, zoals de Italiaanse Yellow Kid Award in 1980.

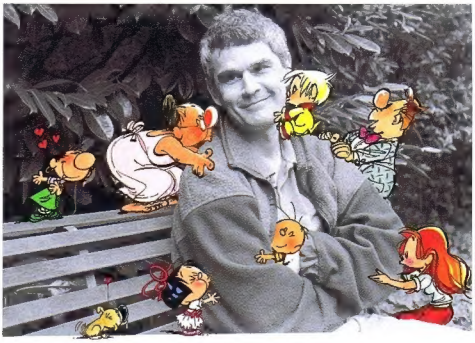

FOTO DANIEL FOUSS

De Brusselse stripauteur **André Geerts**, bekend van de stripreeks *Jojo*, is op dinsdag 27 juli overleden. Hij werd 55 jaar. Geerts volgde een opleiding aan Saint-Luc in Brussel en begon zijn carrière bij het weekblad *Robbedoes* en de krant *Le Soir*. Daarna werkte hij jarenlang voor uitgeverij Dupuis. Zijn eerste strip publiceerde hij in 1974. In 1983 begon hij met de serie *Jojo*, een kinderstrip met als hoofdpersoon het zevenjarige jongetje Jojo en figuren als dikke Louis en grootmoeder Mamy. In oktober verschijnt het achttiende album in de *Jojo*-reeks: *Mamy Blues*. Geerts, die verschillende prijzen in binnen- en buitenland won maakte samen met scenarioschrijver Sergio Salma ook de strip *Mademoiselle Louise*, over een 'zielig' rijk meisje, net als Jojo een weeskind.

Op 1 augustus is de Amerikaanse scenarist **Tom Mankiewicz** is overleden aan de gevolgen van kanker.

Mankiewicz (her)schreef de scripts voor de eerste twee *Superman*-films (1978/1980). Ook werkte hij in de jaren 1970 als scenarioschrijver mee aan de *James Bond*-producties *Diamonds are forever*, *Live and let die*, en *The man with the golden gun*.

Mankiewicz werd 68 jaar.

ADVERTENTIE

[SERVICE SPREAD]

→ WINNEN

Cowboy Henk viert zijn 30e verjaardag! Ter gelegenheid daarvan verscheen bij uitgeverij De Harmonie een luxe bundeling met de beste afleveringen van de strip van Kamagurka en Herr Seele: *Cowboy Henk in de Far Out West*. In samenwerking met de uitgever geeft *Stripschrift* vijf exemplaren van dit boek weg aan lezers die ons het goede antwoord geven op de volgende vraag:

Wat zijn de echte namen van Kamagurka en Herr Seele?

Stuur het antwoord
vóór 1 oktober 2010 naar

Cowboy Henk-prijsvraag
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
of naar winnen@stripschrift.nl

Bij meer dan vijf goede oplossingen zal er worden geloot. De winnaars maken we in een volgend nummer bekend. Maximaal één inzending per adres en discussiëren over de uitslag doen we natuurlijk niet.

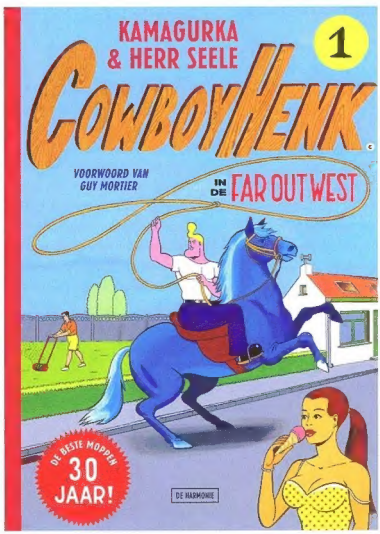

ADVERTENTIE

Yendor
STRIPWINKEL

Korte Hoogstraat 16
3011 GL Rotterdam
Tel 010 - 433 17 10

www.yendor.nl

→ HARRY'S POSTZEGELHOEKJE

Land van herkomst: Frankrijk
Jaar van uitgifte: 2006
Catalogus-waarde: €11

ADVERTENTIE

MOOIE PAREL S, FIJNE PAREL S

Nu verkrijgbaar

- *De Generaal 1* door Peter de Smet
- *De familie Aepebroeck 1* door Harry Buckinx
- *Chris Crack 4/5/6* door Dik Bruynesteyn

www.stripstift.nl

Cultureel erfgoed voor **€9,95** per deeltje

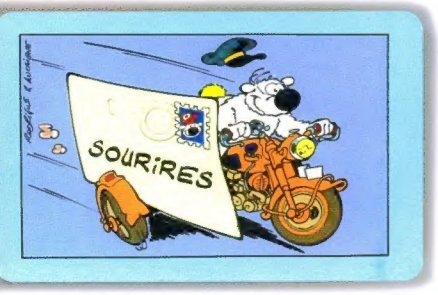

Net als in de albums zijn de grapjes niet het sterkste element van deze reeks postzegels rond de pluizige lobbes Dommel. Ze zijn zelfs erg flauw.

Boeiender zijn de karakters. Neem bij voorbeeld de onuitstaanbare kat Balthazar met wie de hond een steeds weer verrassende haat/liefde-verhouding heeft. Op de zegels zelf krijgt hij geen enkel tekstballonnetje toebedeeld, maar op de koddige tekeningetjes op de buitenkant van het postzegelmapje mag hij zowaar iets zeggen. En terecht! Want wat is een komisch stripfiguur zonder *sidekick*? Niets, want een grap is pas geslaagd als het even onwillige als voorspelbare pispaaltje geslachtofferd wordt.

In dat opzicht zou het helemaal niet zo gek zijn om Gargamel, meneer De Mesmaeker en al die andere antipathieke bijfiguren eens in het zonnetje te zetten met een reeks grappen waarin zij eindelijk zegevierend de pagina mogen verlaten. Het zij ze van harte gegund! HW

STRIPSCHRIFT COLOFON

JAARGANG 43 • NUMMER 5 (410) • SEPTEMBER 2010

's Werelds oudste stripinformatieblad verschijnt 8 maal per jaar en wordt samengesteld door een onafhankelijke redactie.

Redactie
Teus de Kruijf, Arco van Os, Dik Rondeltap, Rik Sanders

Medewerkers
Olav Beemer, Tijs Bagchus, Ben Bits, Ruud Booms, Han van Buuren, Rob van Eijck, Daniel Fouss, Geert van Gheluwe, Dolf Hell, Just de Leeuwe, Mekanik, Jeroen Mirck, Muurvast, Willem Naber, Ans Nolten, Bert Post, Kees Ribbens, Mat Schifferstein, Erwin Suvaal, Rich Thomassen, Rudy Vrooman, Harry Wibier

Omslag
© Zig Zag

Redactie-adres
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
t 010-2201063
e redactie@stripschrift.nl

Abonnementen
Een abonnement omvat 8 nummers en wordt daarna telkens stilzwijgend verlengd. Eventueel gemiste nummers zijn te bestellen via onze Back Issue Service.

Maak het juiste bedrag over op girorekening 9347590 ten name van Stichting Uitgeverij Stripstift te Rotterdam.
Nederland €47,00
België €50,00
Other countries €64,00
IBAN NL17 INGB 0009 3475 90
SWIFT/BIC INGBNL2A
Bedragen zijn inclusief 6% BTW
Opzeggingen schriftelijk richten aan de uitgever, uiterlijk twee nummers voor het aflopen van het abonnement.

Reprorecht
Het overnemen, maar ook het vermenigvuldigen van artikelen en illustraties is slechts geoorloofd na schriftelijke toestemming van de redactie.

Materiaal
Ongevraagd toegestuurd materiaal wordt niet geretourneerd. De verantwoordelijkheid voor de artikelen berust bij de auteurs.

Advertenties
Voor de opgave van advertenties en het opvragen van de tarieven kunt u contact opnemen met de uitgever, of e-mailen naar adverteren@stripstift.nl

Druk
Printec Offset, Kassel, Duitsland

Uitgever/Distributie Nederland

Stichting Uitgeverij Stripstift
Kleine Beer 467
3067 ZW Rotterdam
t 010-2201063
e uitgever@stripstift.nl
w www.stripstift.nl
KvK Rotterdam 24335843

Distributie België
Pinceel, Leuven
AMP, Brussel

Stripschrift wordt uitgegeven in opdracht van Het Stripschap. Leden van Het Stripschap krijgen € 1,25 korting op de abonnementsprijs.

ISSN 0165-845X

Online catalogus | Beheer je verzameling | Begin een shop | Community & meer

Lady in blue

1986

AFBEELDINGEN

Grotere foto

Grotere foto

Grotere foto

VERZAMELAARS EN SHOPS

In shop van:

Nieuwstaat:

bobbedoes pro	€ 27,50
Hetgeleteken pro	€ 39,95
gojoker pro	€ 40,00
Stripsmagazijn pro	€ 45,00
Trixi pro	€ 85,00
Pendragon	€ 25,00
Strips4You	€ 25,00
Huube	€ 25,00
Titeuf	€ 30,00
jans	€ 39,50
chubby	€ 44,63
Druuna	€ 44,99
JABeck	€ 50,00
Mabuse	€ 60,00

Goede staat:

Hetgeleteken pro	€ 19,95
Bonte pro	€ 20,00
bobbedoes pro	€ 22,50
Collectioneur pro	€ 49,95
de-tik-van-Joost	€ 12,50
kokkiestrips	€ 25,00
sil	€ 26,25
domino588	€ 40,00
pinekop	€ 45,00
WITTEMII	€ 55,00

Combinatie aanbieding:

garfield	€ 115,00

pro = bedrijfsmatige verkoper (uitleg)

Het grootste en meest overzichtelijke aanbod!
Al 270.000 strips aangeboden door winkels en verzamelaars.

catawiki

catawiki.nl/strips